

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Maja Carlsson

Våldtäkt – på distans

En granskning av begreppet våldtäkt

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Andersson

Termin för examen: HT19

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Syfte och frågeställningar	8
1.2 Metod och material	8
1.3 Avgränsningar	10
1.4 Forskningsläge	12
1.5 Disposition	15
2 RÄTTSHISTORISKT PERSPEKTIV PÅ VÅLDTÄKT	18
2.1 Våldtäkt på samhällsnivå	19
2.2 Tecken på våldtäkt i historien	20
2.3 Våld, ett tecken på makt?	21
2.4 Mannen i rättssalen	24
2.5 Egenhändighet	25
2.6 1950-talet och fram – den sexuella friheten	27
2.6.1 Sexualitet och sexuell självbestämmanderätt	27
2.7 Sexualbrottslagstiftningens reformer	29
3 AVGÖRANDE I BEDÖMNING AV VÅLDTÄKT IDAG	31
3.1 Legalitetsprincipen	31
3.2 Sexuell handling	32
3.2.1 Exempel på sexuell handling	33
3.2.2 Påtaglig sexuell prägel	34
3.3 Med hänsyn till kränkningens allvar	35
3.4 Psykiskt våld – ett annat ord för makt?	36

3.5	Våldtäktsbegreppet i diskussion	37
4	RÄTTSTILLÄMPNING OCH PRAXIS	41
4.1	NJA 2015 s. 501	41
4.2	Före år 2015	42
4.2.1	HovR för nedre Norrland B 304-13	42
4.2.2	B 8098-13 – Svea HovR B 5801-15	43
4.3	Efter år 2015	44
4.3.1	Svea HovR mål B 1328–16	44
4.3.2	Svea HovR mål B 9189 – 17	45
4.3.3	Svea HovR mål B 11734 – 17	47
4.3.4	HovR för nedre Norrland mål B 284 – 18	49
4.3.5	HovR för Västra Sverige mål B 1082 – 19	50
4.4	Sammanfattning av rättstillämpning och praxis	51
5	PROBLEMATIK KRING VÅLDTÄKT PÅ DISTANS	53
5.1	Utanför Sveriges gränser	54
6	DISKUSSION OCH ANALYS	57
6.1	Definition av våld, nu och då	57
6.2	Våldtäkt – då & nu	59
6.3	Våldtäkt på distans	61
6.3.1	En egen brottsrubricering	62
6.4	Avslutande kommentarer	63
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	65
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	71

Summary

For hundreds of years, violence has been included as an integral part in the general definition of rape as well as a requirement in the legislation of rape offense charges. Today, however, violence is no longer a requirement in sexual offenses legislation. A rape can be committed on the internet through fellowship or if it is compared to sexual intercourse, given the gravity of the violation. From media, it appears that this is something unique to Sweden. Other countries such as Denmark and Norway refer to it as *grooming* or *virtual sexual abuse*. The meaning of both the concept of violence and the definition of rape have changed over time as society has shifted and its values. Both concepts have expanded their meanings. This societal change has been a challenge for the Swedish legislature to meet. This thesis, therefore, aims to investigate and examine the motives and the legal application that postulates that rape is possible to commit on internet. In order to clarify this, an analysis of the concept of rape has been made, which included a question regarding the definition of violence and rape from a historical and contemporary perspective. In recent years, due to changing societal values, the concept and definition of both rape and of violence have been questioned and changed. Violence has evolved to include mental forms, and rape has expanded to include acts committed without physical abuse or contact. By immersing myself in the historical concepts and legal applications of rape, including reviewing prior legal cases, and comparing these to contemporary societal views, I have been able to find out that the legislator had experienced difficulties in merging the current law and societal beliefs on these particular issues. I consider an extension of the concept of violence to be legitimate and well-founded, but that does not automatically mean that an extension of rape as a concept is legitimate and well-founded. This petition thus shows that there is reason to consider a separation between physical and virtual rape through different legislation. It is clear, however, that it is equally serious, whether it has been committed physically or committed on the Internet. The concept of rape has been the subject of discussion as to whether it should be

replaced with reference to the fact that it can today take place on the Internet. Furthermore, there has been a fear that the concept will be eroded and lose its indication of seriousness. But it is not a matter of the seriousness of the crime, but rather a question of meeting law and society with legality as the basis and defining a crime for what it really corresponds to.

Sammanfattning

I det generella begreppet våldtäkt har våld inbegripits som en självklar omständighet i många hundra år. Det har även varit ett krav i lagstiftning. I dagens sexualbrottslagstiftning är det inte längre ett krav. En våldtäkt kan begås på internet genom medgärningsmannaskap eller om det med hänsyn till kränkningens allvar är att jämföra med samlag. Av media framkommer det att detta är något unikt för Sverige. Andra länder som Danmark och Norge benämner det snarare som *grooming* eller *nätövergrepp*. Innebörden av både begreppet våld och våldtäkt har över tid förändrats i takt med samhällets förändring samt värderingar. Båda begreppen har fått utvidgade innebörder. Innebörder som har varit en utmaning för den svenska lagstiftaren att tillmötesgå. Uppsatsen syftar därför till att utreda och granska motiven, gällande rätt och rättstillämpningen som motiverar att våldtäkt är möjligt på distans. För att kunna få klarhet i detta har en analys av våldtäktsbegreppet gjorts vilket inbegripit en frågeställning avseende definitionen av våld och våldtäkt ur ett historiskt och nutida perspektiv. Begreppet våldtäkt har ifrågasatts huruvida det ska bytas ut eftersom det inte längre krävs våld eller egenhändighet. Våld har utvecklats till att även omfatta psykisk form. Genom att fördjupa mig i våldtäktsbegreppets historia, då och nu gällande rätt samt rättsfall, har kunnat utrönas att lagstiftaren haft svårigheter i att möta rätt och samhälle i just dessa frågor. En utvidgning av begreppet våld anser jag som legitim och välgrundad men det innebär inte per automatik att en utvidgning av våldtäkt som begrepp är legitim och välgrundad. Framställningen visar därmed att det finns anledning att överväga en separation mellan fysiska och virtuella våldtäkter genom olika lagstiftning. Det står klart att det är lika allvarligt oavsett om det skett fysiskt eller på internet. Våldtäktsbegreppet har varit föremål för diskussion huruvida det ska ersättas med hänvisning till att det idag kan ske på internet. Det har vidare funnits en rädsla för att begreppet ska urholkas och tappa sin indikation på allvarlighet. Men det är inte en fråga om allvarligheten i brottet, snarare en fråga om att möta rätt och samhälle med legalitet som grund och definiera ett brott för vad det verkligen motsvarar.

Förord

Jag är född i den tid då internet växte som allra mest. Internet har alltid fascinerat mig. Jag ser det bildligt talat som en flytande vätska idag. En vätska som kommer åt alla vrån. Internet används idag inte bara av vuxna. Det används av barn, i skola och i hemmet. Min uppfattning att internet är en nöjsam företeelse för barn. Men det finns en avsaknad av insikt om att internet också kan vara en mycket mörk plats. Mot bakgrund av detta kom idén till denna uppsats till. Jag undrade hur det allra grävsta sexualbrottet kunde ske på internet utan fysisk kontakt. Uppsatsen har varit lite utav en berg- och dalbana med både förståelse och oförståelse. Slutprodukten gav mig ändå till slut en nyanserad syn på svårigheterna som lagstiftaren har ställts och fortfarande ställs inför. Med vägledning av min handledare Ulrika Andersson har jag kunnat få goda råd och vägledning. Till dig vill jag rikta ett stort tack. Vidare vill jag tacka mina kollegor på Lagerlöfs Advokatbyrå som ständigt peppat mig och får mig att utvecklas. Till sist vill jag tacka min familj, min mor Jolanta och min syster Ewa. Ni har alltid stöttat mig i vått och tort. Tack för att ni alltid tror på mig. Det är med denna uppsats jag med vemod avslutar juristprogrammet. Jag säger därför som Winston Churchill en gång sa:

”Det här är inte slutet, det är inte heller början på slutet, men det är troligen slutet på början.”

Malmö den 1 januari 2020

Maja Carlsson

Förkortningar

Art.	Artikel
Bet.	Betänkande
BrB	Brottsbalken (1964:700)
BrP	Lagen om införande av brottsbalken (1964:163)
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
EKMR	Europeiska Konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
JuU	Justitiekammarens betänkande
KrLL	Kristoffers Landslag
KLNM	Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid
NE	Nationalencyklopedin
NJA	Nytt juridiskt arkiv
MB	Missgärningsbalk
MESL	Magnus Erikssons stadslag
M.h.t.	Med hänvisning till
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
Rskr.	Riksdagskrivelse
RF	Regeringsformen (kungjord genom KK, (1974:152))
Prop.	Kungl. Maj:t:s eller Regeringens proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
Svea HovR	Svea Hovrätt

1 Inledning

Det är ingen nyhet att internet idag är ett verktyg som vi kan använda på många olika sätt. Det grundläggande syftet med internet var initialt att skicka meddelanden, det vi idag kallar för e-mail. Men sedan startskottet på 1960-talet har internet utvecklats och användningsområdena har blivit fler. Ett annat användningsområde som vi också kan relatera till är delning och spridning av information.¹ Vad som kommer vara relevant för denna uppsats är kommunikationen med andra människor och med hjälp av internet kan detta ske över hela världen. Med ett enkelt knapptryck och en kamera kan vi ringa någon över videolänk. Det kan vara någon vi saknar eller en kollega i ett affärssamtal. Men det kan också vara av allt mörkare karaktär. Sexualbrott generellt har i samband med ett ökat användande av smarttelefoner och större tillgänglighet till internet ökat drastiskt mellan 2005 och 2011.² Den 22 februari 2019 dömdes en man av Hovrätten för västra Sverige för grov våldtäkt mot barn, via internet.³ Det var i mars 2018 som gärningsmannen i sin bostad hemma i Halmstad satt framför datorn, uppkopplad på internet. Genom en webbkamera, uppsåtligt och i samråd med en annan gärningsman som befann sig i Filippinerna, begicks den grova våldtäkten mot ett barn.

Dagens sexualbrottslagstiftning syftar till att skydda barn och vuxna från alla typer av sexuella kränkningar.⁴ Denna lagstiftning har genomgått en rad olika reformer för att tillmötesgå den samhällsliga utveckling som ständigt sker.⁵ Uppsatsen kommer att beröra delar av reformerna i förhållande till våldtäkt på distans. Några hundra år tillbaka fanns inte en lika avspeglade bild mellan rätt och samhälle avseende sexualbrott och vad som är relevant för denna uppsats; våldtäkt. Andra skyddsvärden som tog avstamp i synen på kvinnan och hedern mot bakgrund av hushåll och äktenskap.⁶

¹ Se NE, Sökord; *Internet*.

² Se BRÅ:s rapport 2019:5 "*Indikatorer på sexualbrottsutvecklingen 2005–2017*", s. 99.

³ Se B 1082–19.

⁴ Se Prop. 2017/18:177 s. 15.

⁵ Se avsnitt 2.8 *Sexualbrottslagstiftningens reformer*.

⁶ Se Jansson Hassan, Karin, "*Kvinnofrid*", s. 294 ff.

Idag är våldtäkt en gärning som kan begås på distans på grund av avsaknaden i egenhändigheten, vilket har klargjorts genom domstolspraxis.⁷ En gärning som inte kräver fysisk närvaro av gärningsmannen. Genom ändringen i sexualbrottslagstiftningen den 1 juli 2018 krävs det inte heller att våld ska utövas mot brottsoffret för att det ska bedömas som våldtäkt. Detta för att markera varje individs ovillkorliga rätt till sexuell självbestämmanderätt och sexuella integritet.⁸ Vad innebär då våld? Vad är våld i förhållande till våldtäkt? Vad har våld och våldtäkt som gärning och begrepp inneburit historiskt? Vad motiverar att våldtäkt idag kan begås på distans? Sverige har en gedigen forskning och öppenhet kring sexualitet, sex och samlevnad. Lagstiftaren har visat större hänsyn än någonsin att vilja samspela rätt och samhälle. Detta genom att utjämna maktbalansen mellan män och kvinnor som historiskt sett har varit ojämn i det avseendet att mannen varit överordnad kvinnan. Lagstiftaren har också visat förståelse för att en våldtäkt kan begås av vem som helst mot vem som helst varför lagstiftningen också blivit könsneutral.⁹

Sverige har idag en väletablerad forskning kring sexuella övergrepp generellt. Att bli utsatt för en våldtäkt på internet har för den drabbade visat sig vara lika allvarlig som om gärningsmannen skulle ha befunnit sig i samma rum.¹⁰ Men samtidigt menar åklagarmyndigheten att mot bakgrund av förändringen av våldtäkt som begrepp i rättslig mening, har dess signalvärde i sin helhet ha minskat.¹¹ Vad är då ett signalvärde och vad innebär det i ett sammanhang som detta? Genom ett historiskt, språkligt och rättssociologiskt perspektiv kommer dessa frågeställningar att skildras, analyseras och diskuteras.

⁷ Se NJA 2015 s. 501.

⁸ Se Prop. 2017/18:177 s. 1.

⁹ Se Prop. 1983/84:105; Bet.1983/84: JuU25; rskr. 1983/84:332; (SFS 1984:399)

¹⁰ Se Barnafriad, fördjupningsrapport, *Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet*, s 50.

¹¹ Se Prop. 2017/18:177 s. 24 ff.

1.1 Syfte och frågeställningar

Det kan konstateras att våldtäkt kan begås på distans eftersom gärningen både har en avsaknad av egenhändighet och våld.¹² Uppsatsen syftar därför till att utreda och granska motiven, gällande rätt och rättstillämpningen som motiverar att våldtäkt är möjligt på distans. Följande frågeställningar blir därför relevanta.

- Vad är definitionen av våld ur ett historiskt perspektiv samt i nutid?
- Vad är våld i sammanhang av sexuella övergrepp, specifikt våldtäkt?
- Vad är en våldtäkt ur ett historiskt perspektiv samt i nutid och hur har utvecklingen sett ut fram till idag?
- Vad är ett signalvärde och hur diskuteras detta i förhållande till våldtäkt?
- Vad innebär, i rättslig kontext, en våldtäkt på distans?

1.2 Metod och material

Uppsatsens material har varit omfattande och svårligen utmanande att avgränsa samt att välja ut. Studien har utgått ifrån en rättsdogmatisk metod. Materialet har funnits i de allmänt accepterade rättskällorna så som lagförarbeten, rättspraxis, lagstiftning och litteratur.¹³ Denna metod har också underlättat att ge ett rättshistoriskt perspektiv. Det rättshistoriska perspektivet har syftat till att ge uppsatsen en inblick i hur rätt och samhälle har samspelat men också vilka aspekter som har lett fram till hur rätt och samhälle samspelar idag.¹⁴ Detta rättsociologiska perspektiv tillsammans med det rättshistoriska perspektivet har gjort att även ett tredje perspektiv blivit intressant att belysa. Nämligen det språkhistoriska perspektivet. Det svenska språket delas in i olika eror. Fornnordiska (år 800–1225), fornsvenska (år 1225–1526),

¹² Se NJA 2015 s. 501.

¹³ Kleineman, Jan, "Juridisk metodlära", s. 21.

¹⁴ Hydén, Håkan, "Juridisk metodlära", s. 207.

nysvenska (år 1526–1879) och nusvenska (år 1879 –).¹⁵ Språket är vårt verktyg för att kommunicera och har utvecklats från era till era. Av den anledningen anses det viktigt att belysa uppsatsens frågeställningar ur ett språkhistoriskt perspektiv. Medeltida och nutida uppslagsverk har underlättat att förstå språkskillnaderna, eftersom det visar sig finnas olika skyddsvärden i de olika begreppen beroende på vilken tid vi levte i. Det är först under 1900-talet som forskningen avseende sexualitet och sexualbrott tar fart på riktigt och varit startskottet på den forskning vi idag har kommit fram till. Sveriges regering ger bland annat Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Barnafrid, Ungdomsstyrelsen, Nationellt centrum för kvinnofrid och olika svenska universitet att enskilt eller i samråd upprätta fördjupade rapporter avseende sexualbrott som sker på nätet. Dessa rapporter har använts för att återspegla dagens status av sexuella övergrepp på nätet. Även den internationella forskningen är framåtskridande. Det framgår av media vid sökning av virtuella övergrepp på internet att det bedöms som något annat än våldtäkt som i Sverige. I Norge benämns det som ”nätövergrepp”¹⁶ och i Danmark benämns det som ”grooming”.¹⁷ Enligt media finns det få rättsfall och knapphändig praxis i Sverige avseende våldtäkt på internet.¹⁸ Databasen JUNO samt Info Torg har använts genom att använda sökord som ”sexuella övergrepp på internet”, ”våldtäkt på internet” och ”virtuella övergrepp”. I sökningen kunde det snabbt konstateras att det fanns ett rättsfall som fått stor betydelse i bedömningen för våldtäkt som begås på distans, nämligen NJA 2015 s. 501. Detta rättsfall har varit uppsatsens utgångspunkt eftersom det är i den tiden våldtäkt på distans tas upp på allvar och vilket styrks genom

¹⁵ Se NE, sökord: *Svenska*. - Avsnitt: Språkhistoria.

¹⁶ Se Artikel av Nrk, *Dom i Norgehistoriens største overgrepssak: 16 år i fengsel*, https://www.nrk.no/ostlandssendingen/dom-i-norgeshistoriens-storste-overgrepssak_-16-ar-i-fengsel-1.14607297 och Artikel av Abc Nyheter, *Mann erkjenner straffskyld for nettovergrep mot 256 barn*, <https://www.abcnyheter.no/nyheter/norge/2019/10/07/195616653/mann-erkjenner-straffskyld-for-nettovergrep-mot-256-barn>, besökt 2019-12-16.

¹⁷ Se Children’s Rights National Association: *Børns vilkår, Digitale kraenkelse*, <https://bornsvilkar.dk/faa-gode-raad/digitaltliv/digitale-kraenkelse/>, besökt 2019-11-28.

¹⁸ Se ”*Juristen: Viktig dom avseende våldtäkt på distans*”, artikel av Sveriges Radio, <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=128&artikel=7119076>, besökt 2019-12-16.

hänvisning i efterkommande domar.¹⁹ Vid anblick av rättsfall innan år 2015 krävdes egenhändighet.²⁰ Våldtäkt på distans var därför inget som kunde ske rent rättsligt. Då tidsspannet är mellan år 2015 till år 2019 innebär att antalet rättsfall är få. Efter 2015 kan man se att i avsaknad av egenhändighet ställs ett krav om medgärningsmannaskap upp istället.²¹ Syftet med redovisningen av rättsfall och viss praxis har varit att visa på utvecklingen av våld och våldtäkt som begrepp och gärning. Att gränserna mellan det fysiska och virtuella rummet har suddats ut. Detta är något som även har diskuterats både i rättsfall och i enskilda artiklar.²² I rättsfallen har ytterligare material hittats. Band annat hänvisar Halmstad tingsrätt i mål B 665-18, dom 2018-12-21, som sedan överklagades till HovR för Västra Sverige mål B 1082-19, dom 2019-02-22, till både NJA 2015 s. 501 men också till Claes Lernestedt som problematiserar huruvida våldtäkt fortfarande är ett egenhändigt brott.²³ I den internationella utblicken har valet bestått i att inkludera Danmark och Norge eftersom det, trots närliggande länder med snarlik kultur skiljer sig i bedömning av övergrepp som sker över internet. Varken Norge eller Danmark bedömer vissa sexuella övergrepp på internet som våldtäkt.

1.3 Avgränsningar

Uppsatsens syfte har varit att analysera begreppet våldtäkt utefter företeelsen att det idag kan ske på internet. För att förstå uppsatsens avgränsningar följer motiveringen av avgränsningarna samma struktur som uppsatsens disposition

¹⁹ Se Svea HovR mål B 1328-16, Svea HovR mål 11734-17, HovR för nedre Norrland mål B 284-18, HovR för västra Sverige mål 1082-19.

²⁰ Se HovR för nedre Norrland mål B 304-13 och Svea HovR mål B 5801-15.

²¹ Se Svea HovR mål B 1328-16.

²² Se Artikel *Hon vill utmana lagstiftaren*, med Emelie Källfält. Hennes mål är att få lagstiftaren att förstå att internet inte ska ses som en brottsplats, snarare som ett verktyg som används av en förövare. <https://www.jusek.se/tidningenkarriar/artiklar/2019/7/hon-vill-utmana-lagstiftningen/>, besökt 2019-12-18.

²³ Se Claes Lernestedt, *Analys: Är våldtäkt fortfarande ett egenhändigt brott? Och borde det vara det?*, <https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/b/documents/1070998?dq=Analys%3A%20Är%20våldtäkt%20fortfarande%20ett%20egenhändigt%20brott%3F%20Och%20borde%20det%20vara%20det%3F> besökt: 2019-10-25.

följer. Uppsatsen börjar med en historisk tillbakablick. Den historiska tillbakablicken har syftat till att förstå vad våldtäkt har inneburit som begrepp och gärning ur ett rättssociologiskt, rättshistoriskt och språkrättsligt perspektiv. En våldtäkt har innan sexualbrottslagen gjordes könsneutral 1984, inte kunnat begås mot någon annan än en kvinna. Verkligheten har, utan att spekulera för mycket, säkerligen varit en annan. Det historiska underlaget för uppsatsen berör således endast män som gärningsmän och kvinnor som brottsoffer. Jag har därför inte gått in på våldtäkt som skett mot någon annan än en kvinna i min historiska redogörelse. Då sexualbrottslagstiftningen idag är könsneutral kan våldtäkt på distans drabba vem som helst oavsett vad hen identifierar sig med. Med anledning av detta har jag valt att utesluta ett genusbaserat perspektiv. Vidare har den historiska tillbakablickens syftat till att ge en helhetsbild. Med anledning därav har jag valt att inte gå in på varje århundrade utan belyst den tid där något i sammanhanget har förändrats. Äldre svensk lagstiftning avseende sexualbrott har haft andra begrepp. Jag har valt att inte närmare gå in på tidigare använda begrepp så som *”sexuellt umgänge”* eftersom uppsatsen behandlar våldtäkt på distans utifrån dagens gällande begrepp. Även om 6 kap. 1 § BrB ställer upp andra rekvisit har jag valt att begränsa mig till att fokusera på de skyddsvärden och rekvisit som framgår av rättstillämpning och praxis vara mest avgörande vid en våldtäkt på distans. Vidare har den historiska delen av uppsatsen behandlat våldtäkt som gärning och begrepp oavsett om det begåtts mot vuxna eller barn. Den skillnaden har, ju närmare vi kommer nutid, varit och är en viktig skillnad. Trots detta fungerar 6 kap. 4 § BrB, som berör våldtäkt mot barn, subsidiärt med 6 kap. 1 § BrB. Uppsatsens framförda domar handlar endast om målsäganden som är barn. Det handlar inte om en avgränsning, utan snarare om att det inte finns någon dom där målsägande varit en vuxen. I beskrivningen av gällande rätt har fokus valts att koncentreras på första stycket i 6 kap. 1 § BrB.

”Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett samlag eller annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt....”

Uppsatsen förutsätter att personen inte deltagit frivilligt och som följer av paragrafens tre punkter.

1. *”Deltagandet är en följd av misshandel, annat våld eller hot om brottslig gärning, hot om att åtala eller ange någon annan för brott eller hot om att lämna ett menligt meddelande till någon annan,*
2. *Gärningsmannen otillbörligt utnyttjar att personen på grund av medvetlöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada, psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i en särskilt utsatt situation, eller*
3. *Gärningsmannen förmår personen att delta genom att allvarlig missbruka att personen står i beroendeställning till gärningsmannen.”*

Avseende det internationella perspektivet har valet av länder bestått i Danmark och Norge, även om det är viktigt att poängtera att problematiken finns över hela världen. Danmark och Norge är närliggande länder med likvärdiga värderingar och kultur. Trots det skiljer sig bedömning och resonemang åt när sexuellt övergrepp skett via internet.

1.4 Forskningsläge

Sverige är enligt media unikt med att bedöma sexuella övergrepp på internet under vissa omständigheter som våldtäkt.²⁴ Generellt har mer resurser tillförts i Sverige för att förebygga sexualbrott och satsa på en moderniserad undervisning avseende sex och samlevnad.²⁵ Motverkandet och upplysning om att sexuella övergrepp på internet sker är något som många länder tillsammans med Sverige jobbar med. I Sverige arbetar bland annat Rädda barnen med att förebygga dessa typer av övergrepp, särskilt mot barn. De har skapat en handbok kallad ”Nätsmart”. En handbok för föräldrar för

²⁴ Se Artikel *Tio års fängelse för våldtäkt över nätet – unik dom i Sverige*, <https://svenska.yle.fi/artikel/2017/11/30/tio-ars-fangelse-for-valdtakt-over-natet-unik-dom-i-sverige>, besökt 2019-12-18.

²⁵ Se Regeringsförklaringen den 21 januari 2019, s. 13. Digital version; <https://www.regeringen.se/48f68a/contentassets/6e0630547665482eaf982c4777f42f85/regeringsforklaringen-2019.pdf>, besökt 2019-12-16.

vägledning och råd i hur föräldrar kan skydda och informera sina barn om de risker som finns på nätet.²⁶ Stiftelsen Allmänna Barnhuset har på uppdrag av den svenska regeringen gjort en djupgående studie som visar att 23,2 procent av 6000 tillfrågade gymnasieelever har blivit kontaktade av en vuxen på internet i sexuellt syfte, dvs. nätgrooming. Det faktum att eventuella bilder hamnar i den vuxnes besittning gör att ungdomar som blivit utsatta mår dåligt. Med anledning av detta har forskning visat att sexuella övergrepp på nätet är minst lika allvarligt som vid fysisk kontakt.²⁷

Regeringen har givit uppdrag att studera på området gällande ungdomars sexualitet, utsatthet för sexuella övergrepp och sexuell exploatering. ”Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter” år 2004, var den första studien som regeringen hade gett i uppdrag inom ramen för den statliga utredningen avseende sexuell exploatering av barn i Sverige (SOU 2004:71).²⁸ Den andra studien ”Unga, sex och internet” publicerades år 2009, genomfördes på uppdrag av Ungdomsstyrelsen.²⁹ Den tredje studien avser sexuella övergrepp på internet, ”Unga sex och internet – en föränderlig värld” år 2015.³⁰ Ett finansierat arbete av regeringen där Stiftelsen Allmänna Barnhuset fick hjälp av forskare från Linköpings universitet samt Lunds universitet.

Detta är bara ett axplock av den nationella forskningen som finns avseende sexuella övergrepp på internet. Psykolog, psykoterapeut och föreläsare Per Isdal, startade 1987 *Alternativ til vold i Norge*. Detta var Europas första behandlingscentrum som behandlade män med våldsproblematik. Isdal

²⁶ Se Stopp, min kropp! #nätsmart – Tips och råd för att förebygga sexuella övergrepp mot barn på nätet”, Rädda Barnen, Schillaci, Maria, https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/rad--kunskap/handbocker/natsmart_radda_barnen.pdf, besökt 2019-11-30.

²⁷ Se Barnafrid, fördjupningsrapport, *Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet*, s 50.

²⁸ Se Rapport av Carl Göran Svedin och Gisela Preibe, *Ungdomars sexualitet – Attityder och erfarenheter*, Avsnitt sexuell exploatering, Att sälja sex mot ersättning/pengar, Avdelningen för Barn och ungdomspsykiatri, OPUS-Institutionen Lund, https://portal.research.lu.se/portal/files/9205960/SOU_2004_71.pdf, besökt 2019-11-28.

²⁹ Se En rapport av Carl Göran Svedin och Gisela Preibe, ”Unga, sex och internet,” kap 3, s. 32-147, *Se Mig - Unga om sex och internet*, Ungdomsstyrelsens skrifter, 2009:9, https://www.mucof.se/sites/default/files/publikationer_uploads/se-mig-unga-om-sex-och-internet.pdf, besökt 2019-11-30.

³⁰ Se En rapport av Carl Göran Svedin och Gisela Preibe m.fl. Unga sex och internet – i en föränderlig värld. 2015, http://www.allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2015/11/Unga_sex_internet_2015_slutlig.pdf, besökt 2019-11-30.

beskriver våld som ett verktyg i mänskliga maktrelationer.³¹ Vidare har Norden ett samarbete avseende sexuella övergrepp mot barn på internet i syfte att skärpa insatserna. De menar att Internet har gjort förövarna gränslösa. Syftet är att åstadkomma fler fällande domar för gärningsmän som begår denna typ av brott.³² Våldtäkt inbegriper makt i någon bemärkelse. I sin doktorsavhandling *"Hans (ord) eller hennes"* har Ulrika Andersson analyserat lagstiftningens avvägningar i våldtäktsmål avseende de straffrättsliga definitionerna. Ett problem som Andersson menar egentligen grundar sig i mannens våld men som görs om och istället blir ett problem som grundar sig i kvinnans vilja. Vidare har Linnea Wegerstad i sin doktorsavhandling *"Skyddsvärda intressen & straffvärda kränkningar – Om sexualbrotten i det straffrättsliga systemet med utgångspunkt i brottet sexuellt ofredande"* problematiserat och analyserat hur sexualbrott skiljer sig från andra våldsbrott och kränkningar samt vad som ska rymmas i den sexuella integriteten.

Avslutningsvis finns det två särskilt viktiga personer som på området har tillfört en diskussion om våldtäkt som begrepp och gärning. Hit hör Per Olof Träskman som under sin levnadstid varit professor i straff- och processrätt vid både Helsingfors och Lunds universitet. I en festskrift till Per Henrik Lindblom problematiserar Träskman våldtäkt, våldtäktsmannen, gärningsbeskrivningen och det egenhändiga brottet.³³ Till detta område hör även Claes Lernestedt som diskuterat samma ämne men också även om det är viktigt att rubricera gärningen som våldtäkt när det skett mot barn.³⁴ Avslutningsvis ska nämnas att Sverige arbetar mycket med att möta samhällets offer för sexuella övergrepp. Den 14 december 2019 publicerades ett pressmeddelande från Arbetsmarknadsdepartementet och Justitiedepartementet på Regeringens hemsida att Brå givits uppdrag om den

³¹ Se Isdal, Per, *Meningen med våld*.

³² Se <https://www.norden.org/sv/news/skarpta-insatser-mot-sexuella-overgrepp-mot-barn-pa-internet>, besökt 2019-11-28.

³³ Se Träskman, Per Ole, *Våldtäkt, våldtäktsman, gärningsbeskrivning och egenhändigt brott*, i *Festskrift till Per Henrik Lindblom*, s. 675–696.

³⁴ Se Lernestedt, Claes, *Är det viktigt att sexuella övergrepp mot barn rubriceras som våldtäkt?* JT 1998–99, s. 500–504 (5 sid).

nya sexualbrottslagstiftningen i syfte att följa upp hur lagstiftningen har tillämpats.³⁵ Syftet med lagen har varit att få fler fällande våldtäktsdomar.³⁶ Uppdraget grundar sig därför i om lagstiftningen har lyckats göra detta samt om det uppkommit frågetecken kring bevis och tolkning. Kvinnofridslinjen har en stödtelefon som är öppen dygnet runt för någon som blivit utsatt för sexuella övergrepp. De arbetar som ett stöd för en drabbad men också vart personen kan vända sig för hjälp.³⁷

1.5 Disposition

Att disponera denna uppsats har varit lite utav en utmaning för att läsaren enkelt ska kunna följa den utveckling som skett avseende våldtäkt. Löpande återkoppling till forskning går att följa genom hela uppsatsen men även i ett separat avsnitt.

Det rättssociologiska perspektivet, det vill säga hur rätten möter samhället genomsyrar hela uppsatsen. I kapitel två har ur ett historiskt och språkligt perspektiv beskrivit våldtäkt som begrepp och gärning eftersom det i mångt och mycket haft andra skyddsvärden och innebörder än vad det har idag. För att få en tydligare bild har uppsatsen börjat omkring 1100-talet och därefter tagit upp vad som möjligen har varit viktiga händelser i historien. Händelser som påverkat våldtäktsbegreppet i ett rättsligt sammanhang. Redogörelsen har belysts ur ett rättshistoriskt perspektiv. Ur detta perspektiv har våld och makt även belysts men även samspelet dem emellan.

Mannen har haft ett stort fokus avseende både våld och makt vilket går att uttröna i hur rätten bedömde i våldtäktsmål. Därefter har egenhändigheten belysts eftersom det kan uttrönas att egenhändigheten har varit mer eller mindre en självklarhet i våldtäktsmål.

³⁵ Se "Regeringen ger Brå uppdrag om nya sexualbrottslagstiftningen", <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/12/uppdrag-sexualbrottslagstiftningen/>, besökt 2019-12-16.

³⁶ Se Regeringsförklaringen den 21 januari 2019, s. 13. Digital version; <https://www.regeringen.se/48f68a/contentassets/6e0630547665482eaf982c4777f42f85/regeringsforklarings-2019.pdf> besökt 2019-12-16.

³⁷ Se Kvinnofridslinjens hemsida <https://kvinnofridslinjen.se/sv/om-stodtelefonen/vanliga-fragor-om-kvinnofridslinjen/>, besökt 2019-12-04.

Under kapitel två beskrivs också hur sexualiteten under 1900-talet började få ett större utrymme i samhället men också eftersträvan av sexuell frihet. Det är under detta århundrade som rättsutvecklingen på området börjar ta fart. Kvinnan började sin resa mot ett mer jämställt samhälle och i takt med detta växte också olika skyddsvärden, som sexuell integritet och sexuell självbestämmanderätt fram. Det är också under detta århundrade som Sverige fick en sexualbrottslagstiftning. En kortare redogörelse av denna och dess olika reformer fram till idag har därför beskrivits.

Kapitel tre har vidhållit vid ett språkhistoriskt perspektiv men lämnat det rättshistoriska perspektivet där redogörelse gjorts för vad som varit avgörande i bedömning av en våldtäkt idag. Kapitlet inleds med en grundläggande straffrättslig princip, legalitetsprincipen och därefter en redogörelse av de olika bärande rekvisiten och bedömningsgrunderna som rätten tar fäste vid. Eftersom innebörden av våldtäkt samt våld i sig har förändrats har det varit nödvändigt att gå in på en annan definition av vad våld är, nämligen psykiskt våld. Under rubriken *psykiskt våld – ett annat ord för makt*, beskriver jag en möjlig faktor till varför synen på våldtäkts- och våldsbegreppet har skiftat. Eftersom synen på begreppen har skiftat har diskussioner som förts i och med detta därefter beskrivits. Kapitel fyra har syftat till att sätta hela den rättshistoriska och nutida utvecklingen i ett sammanhang genom rättstillämpning och praxis. Med utgångspunkt från det avgörande rättsfallet NJA 2015 s. 501 har det därefter redogjorts för hur rättstillämpningen såg ut före och efter nämnda rättsfall. Där kan läsas hur legalitetsprincipen, sexuell handling, sexuell integritet, sexuell självbestämmanderätt, påtaglig sexuell prägel samt kränkningens allvar, har varit bärande i bedömningen för om våldtäkt ska ha varit för handen. I rättsfallet har egenhändigheten inbegripits och diskuterats. Kapitel fyra avslutas med en sammanfattning av rättstillämpningen och praxis.

Kapitel fem består av vilken problematik och diskussion som förts av våldtäktsbegreppet samt att våldtäkt är möjligt att begås på distans. Kapitlet består vidare av en utblick utanför Sveriges gränser så som mot Danmark och Norge.

Avslutningsvis har kapitel sex diskuterat och analyserat vad som framkommit i de andra kapitlen utifrån mina frågeställningar samt ifrågasatt om våldtäkt är en rubricering som ska användas i sammanhang av sexuella övergrepp på internet men också huruvida det finns ett behov av egen lagstiftning på området.

2 Rättshistoriskt perspektiv på våldtäkt

För att kunna förstå våldtäkt som begrepp och gärning måste en historisk tillbakablick göras. Våldtäkt ur ett rättsligt perspektiv går inte att spåra längre bak än till 1100-talet. Begreppet har exempelvis inte alltid benämnts som just våldtäkt och det har inte heller alltid haft den innebörden som det har idag. Sett ur ett språkhistoriskt perspektiv är det inte konstigt att det också har varit på detta sätt. Svenska språkets historia har i efterhand kunnat delas in i olika typer av eror, runsvenska (också kallat fornnordiska), 800–1225), fornsvenska (1225–1526), nysvenska 1526–1879) och nysvenska (1879-).

Våldtäkt är ett begrepp som skiftat över tid men har inte alltid explicit uttryckts i lagtext vilket också varit beroende av den samhällsutveckling som har skett. I takt med att begreppet förändrats och skiftat innebörd har också skyddsvärdena skiftat. Det närmaste vi kommit den nutida definitionen av våldtäkt är uttryck från medeltiden, ”*taka kunu map vald*”. Innebörden av detta är ”*bortföra*” och ”*föra bort kvinna med våld*”.³⁸ Med andra ord kvinnorov. För att reglera detta skapades ”*Edöreslagarna*”. Lagar om dåtidens våld vars syfte var att ge trygghet åt allmänheten.

”*Edöreslagarna*” var fridslagar för att upprätthålla bland annat samhällsordningen. Ett exempel på en sådan lag var kvinnofridslagen. En lagstiftning vars syfte var att skydda kvinnor till en början, som ovan nämns mot kvinnorov.³⁹ Regleringen syftade till att skydda den lagliga och legitima möjligheten att ingå äktenskap.⁴⁰ Ett bortförande av en mans kvinna var att kränka mannens och familjens ära.⁴¹ Kvinnan var en egendom som ingick i äktenskapet.⁴² Historiskt sett har inte kvinnan haft någon särskild ställning.

Mannen har fram till tidigt 1900-tal haft en hög auktoritär position, överordnad kvinnan. Denna position försvagades dock i och med kvinnans

³⁸ Se Granlund m.fl., ”*Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid – från vikingatid till reformationstid*”, s. 237 ff.

³⁹ Se NE, sökord; *kvinnofrid*.

⁴⁰ Se KLNMs uppslagsord: *kvinneverov*.

⁴¹ Se Jansson Hassan, Karin, ”*Kvinnofrid*”, s. 294 ff.

⁴² Se Stadin, *Hade de svenska kvinnorna en stormaktstid*, s. 205.

rösträtt 1921. Den auktoritära positionen kommer vi genom förändringarna i sexualbrottslagstiftningen kunna se har sänkts med hänvisning till den idag ovillkorliga rätten till sexuell integritet och sexuell självbestämmanderätt. Men när kvinnan fortfarande befann sig i en underordnad position måste kvinnofriden ses i ljuset av äktenskapet. Att ta en kvinna med våld var inte bara en kränkning mot äktenskapsbildningen som sådan utan även möjligheten att föra egendom vidare.⁴³ Trots att syftet var att ge skydd för kvinnor att bli bortrövade handlade lagstiftningen istället om att, på samhällsnivå, få bukt med problematiken om bortförandena som sådant, inte det begångna våldsbrottet mot kvinnan i sig.

2.1 Våldtäkt på samhällsnivå

Den höga auktoritära position som mannen hade innebar makt. En slagning på ordet ”*makt*” ger idag träffar som ”*position att styra*” som stat men också som person. Det är alltså någon form av kontrollerande och styrande egenskaper.⁴⁴ Till makt hör också våld. För att då sätta våld i en kontext av våldtäkt i ett historiskt perspektiv sågs våldtäkt i början av 1600-talet fram till mitten av 1700-talet som ett vålds- och ordningsbrott.

Den som begick en våldtäkt hade inte respekterat de regler som kyrkan hade skapat och den syn som då fanns på äktenskap och hushåll. Det var först under 1700-talet som våldtäkt explicit blev en del av bestämmelserna om kvinnofrid.^{45,46} I lagens dåtida mening var det inte tal om att våldtäkt kunde ske mellan några andra parter än mellan en man och en kvinna.⁴⁷ Som ovan nämnt, ville statsmakten få ordning på samhället vilket gjordes genom att reglera äktenskapet. När våldtäkt infördes som en del av bestämmelserna om kvinnofrid insåg statsbildningen också problematiken med ”obehöriga” mäns utnyttjande av kvinnor. Men fortfarande var det äktenskapet som sådant som

⁴³ Se Jansson Hassan, Karin, ”Kvinnofrid”, s. 294 ff.

⁴⁴ Se Nationalencyklopedin (*benämns vidare NE*), sökord: *Makt*.

⁴⁵ Se Jansson Hassan, Karin, ”Kvinnofrid”, s. 19.

⁴⁶ Kvinnofridslagen under medeltid inbegrep fler brott än just våldtäkt så som bland annat kvinnorov.

⁴⁷ Se Andersson, Ulrika, ”*Hans (ord) eller hennes*”, s. 15.

var av högsta prioritet, inte individen, brottsoffret i sig. Trots detta var det mycket sällan i det tidigmoderna Sverige som våldtäktsmål ens togs upp i rätten.⁴⁸ Det finns forskare som menar att den medeltida kvinnofridens reglering avseende våldtäkt inte berodde på att det var ett sexualbrott i sig utan att det var ett sätt att demonstrera makt och auktoritet för sina motståndare.⁴⁹ Våldtäkt som sådant kan därför förstås som en kränkning mot mannen och familjen men som utfördes på en kvinna. Men det finns även forskare som menar att kvinnofriden inbegrep våldtäkt som ett eget brott, som ett skydd för sexuella övergrepp.⁵⁰ Det innebar i korthet att en man tilltvingade sig könsumgänge med en kvinna.⁵¹ Även om sexuellt övergrepp mot en kvinna förekom så var det återigen inte en kränkning mot kvinnan, det var en kränkning mot mannen och familjen i ljuset av äktenskapsbildningen.

2.2 Tecken på våldtäkt i historien

I lagens mening var det inte tal om att våldtäkt kunde ske mellan några andra parter än mellan en man och en kvinna.⁵² Våld och män är något som gått hand i hand sedan långt bak i tiden.⁵³ Vad innebar då våld i sammanhang av våldtäkt under medeltiden? 1700-talets rättegångar kan ge några svar på den frågan. Det var skadorna som våldet orsakade som fick fokus. Sönderslitna kläder hos kvinnan kunde vara tecken på att våld förekommit.⁵⁴ Magnus Erikssons stadslag och Kristofers landslag påvisade en efterfrågan av just våld. Att våld på något sätt i fysisk form skulle riktat sig mot kvinnan som våldtagits. För att ett våldtäktsmål ens skulle komma till tingets prövning var det nödvändigt att vissa omständigheter var styrkta. Det skulle vara våld som

⁴⁸ Ibid, s. 37. Endast 4 av 1600 skrivelse avseende våldtäktsmål. fotnot 116: Kortregister över Svea hovrätts skrivelser till Örebro länsstyrelse 1634 – 1756, förvarade på Uppsala landsarkiv.

⁴⁹ Sjöholm, Elsa, ”Sveriges medeltidslagar: europeisk rättstradition i politisk omvandling”, s. 174.

⁵⁰ Se KLNMs uppslagsord: *voldtaegt*.

⁵¹ Se Granlund, ”Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid – från vikingatid till reformationstid”, s. 237.

⁵² Se Andersson, Ulrika, ”Hans (ord) eller hennes”, s. 15.

⁵³ Se Hassan Jansson, Karin ”Kvinnofrid”, s. 53.

⁵⁴ Ibid, s. 305.

åsamkat synliga skador.⁵⁵ Definitionen av våld var också ett tecken på kvinnans ovilja av sexuellt umgänge och var om mannen tvingat kvinnan i fråga till samlag mot hennes vilja. I tidigare lag har just kvinnans vilja uttryckts genom ”och emot hennes vilja främjar sin onda lusta”.⁵⁶ För de fall han tvingat henne så har våld genom tvånget kommit till uttryck. Det som beskrivs är då det fysiska våldet. Att våld förekom kunde också uttryckas i att den våldtagna kvinnan skulle ha ropat på hjälp, att blodvite uppkommit eller att hon fått blåmärken.⁵⁷ Men i slutet av 1700-talet kom rätten fram till att ovan nämnda omständigheter inte kunde ses som tillförlitliga omständigheter för att styrka att en våldtäkt skett. Våldskravet sänktes därmed, men innebar i praktiken inte nödvändigtvis att rätten inte skulle fortsätta i samma spår av beviskrav som innan.⁵⁸

Denna syn, vilken följde med in på 1800-talet, blev viktig i relation till hur påföljden för mannen skulle utfalla. Ju mer skador desto strängare påföljd.⁵⁹ I lagkommentar av Carlén, 1866 beskrevs att våldsrekvisitet var uppfyllt om

*”gärningsmannen visat sin avsikt att göra sin vilja gällande mot kvinnan och det stod klart att hans fysiska krafter var hennes överlägsna borde han dömas för våldtäkt även om kvinnan slutade kämpa emot”.*⁶⁰

2.3 Våld, ett tecken på makt?

Som nämndes i kapitlets inledning har män som utövat våld varit ett sätt att hävda sin makt. Alldeles oavsett huruvida kravet om våld har pendlat så har det hela tiden inneburit någon form av makthavande. En studie ur ett historiskt, psykologiskt, sociologiskt och kriminologiskt perspektiv finns samlad i ”Våldtäkt” av Susan Brownmiller. Studien presenterar en rad

⁵⁵ Se KrLL EB 12, MEstL EB 11, 1734 års lag MB 22.

⁵⁶ Se KrLL EB 12.

⁵⁷ Se Hassan Jansson, Karin, ”Kvinnofrid”, s. 51 ff.

⁵⁸ Ibid, s. 163.

⁵⁹ Ibid, s. 309.

⁶⁰ Se Richard Carlén, ”En kommentar öfver strafflagen”, s. 278 f., 1866.

detaljerade våldtäkter. Brownmiller beskriver våldtäkt som ett egenhändigt brott och som ett svar på mannens makt över kvinnan.⁶¹ Ser man till dagens innebörd av "våld" kan det ta sig i uttryck genom sparkar och knuffar. Det kan också resultera i brutna ben, blåmärken eller rivmärken.⁶² Enligt Nationalencyklopedins uppslagsverk är definitionen av "våld" en

"(otillbörlig) användning av fysisk styrka som påtrycknings- eller bestraffningsmedel mot någon".⁶³

Makt har diskuterats och forskats av flera forskare. Bland annat har Ulrika Andersson, Monica Burman, och Maria Eriksson forskat om mäns våld mot kvinnor. Andersson centrerar sina frågeställningar kring rätt och makt i relation till kön, sexualitet, etnicitet, klass men även ålder. Burman inriktar sig på det rättssociologiska perspektivet där hon problematiserar relationen mellan rätt och samhälle. De tre ovan nämnda forskarna är några av alla de som forskar för nationellt centrum för kvinnofrid, som är ett kunskaps- och resurscentrum vid Uppsala universitet. De arbetar med att höja kunskapen på en nationell nivå. Vidare sammanställer Brå årligen statistik över olika typer av brott. Avseende våldsbrott och misstänkta förövare är den dominerande gruppen män.⁶⁴ Även om våld ofta är kopplat till män så är inte detta en tillräcklig förklaringsmodell enligt Gudrun Nordborg.⁶⁵ Nordborg menar att även om män är överrepresenterade när det kommer till utövande av våld så finns det hos varje människa, oberoende av om det är en man eller kvinna, ett val om att utöva våld. Att det finns en maktrelation menar Nordborg beror på en "samhällelig kulturell ram" där övergreppen blir möjliga. Våld kan genom makt utövas av vem som helst mot vem som helst vilket Nordborg menar är viktigt för att kunna förstå våldet.⁶⁶ Historiskt sett har fysiskt våld varit en del

⁶¹ Se Brownmiller, Susan "Våldtäkt".

⁶² Se NCK, "Våldets uttryck och mekanismer".

⁶³ Se NE, sökord: Våld.

⁶⁴ Se Brottsförebyggande rådet (2018). Personer misstänkta för brott efter brottstyp, <https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-och-misshandel.html#Misstankta>, besökt 2019-12-16.

⁶⁵ Nordborg, Gudrun, "Mäns våld mot kvinnor", s. 53.

⁶⁶ Ibid, s. 53 f.

av samhällsordningen. Ett sätt att uppfostra, avskräcka eller visa vem som hade makt och auktoritet.⁶⁷ Per Isdal, verksam psykolog, psykoterapeut och föreläsare menar att våld är en *"grundläggande karaktär som maktmedel i mänskliga relationer"*.⁶⁸ Isdal definierar *"våld"* i sin bok *"Meningen med våld"* enligt följande

*"Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom att denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller att avstå från att göra något den vill."*⁶⁹

Historien bekräftar definitionen avseende utövandet av makt som fått utlopp genom våld. Både våldet på samhällsnivå och privat nivå var länge legitimt. Oavsett nivå ansågs det som en nödvändighet att visa vem som ägde auktoritet.⁷⁰ Auktoritet fick alltid rikta våld i nedåtstigande led men om underlydande riktade våld mot auktoritära människor sågs det som extra allvarligt. Även våldet kom inte utan begränsningar. Visst våld kunde anses som för hårt eller orättfärdigt.⁷¹ Exempel avseende rättfärdigat våld på samhällsnivå kunde ske genom kroppsstraff, riststraff eller gatlopp.⁷² Gatlopp innebar att den straffade fick springa med bar överkropp mellan två led av människor med makt. Dessa människor skulle med tillhygge få utdela slag mot den straffade.⁷³ När det gäller våld inom fyra väggar fanns det inom hushållet bruk av fysiskt våld genom att aga. Det handlade om att visa vem som bestämde. Den typiske förövaren beskrevs fram till 1800-talet som en maktmissbrukande man som i grunden var soldat, eller förslagsvis en husbonde. Till hans fördel hade han sin auktoritet.

Avseende mäns våld mot kvinnor kunde män av högre klass utnyttja kvinnor från lägre klasser. Det handlade ofta om sexuella övergrepp så som

⁶⁷ Se Sandmo, 1999, s. 168.

⁶⁸ Se Isdal, Per. *"Meningen med våld"*

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Se Sandmo, 1999, s. 168.

⁷¹ Se Hassan Jansson, Karin *"Kvinnofrid"*, s. 54.

⁷² Se Sandmo, 1999, s. 168.

⁷³ Se NE, sökord: *gatlopp*.

våldtäkt. Att ha överseende med våldet var vanligt, särskilt om kvinnan sedan tidigare varit ett "villigt objekt".⁷⁴ Män kunde därför gå fria från vad som annars skulle benämnas som våldtäkt.

2.4 Mannen i rättssalen

Våld är alltså ett medel för att visa makt. Avseende våldtäktsbrott som företogs av mannen kan det konstateras att mannen haft ett övertag även i rättssalen. Våldtäktsbrottet kunde istället bli ett horsbrott som företagits av kvinnan.⁷⁵ Det fanns alltså en könsrolls fördelning mellan man och kvinna. En rollfördelning som kallas för "*isärhållandets princip*" vars innebörd syftade till att det gjordes en skillnad mellan könen.⁷⁶ Kvinnan var inget eget rättssubjekt vilket förklarar den syn om att kvinnan endast var en egendom. Det går alltså att utvärdera att synen på våldtäktsbrott har påverkats av många faktorer så som könsskillnad, sociala relationer över tid, men även mäns maktställning i samhället.⁷⁷ Drivkrafterna till sexuella övergrepp visar sig i forskning vara maktutövning, förnedring eller nedvärdering snarare än att tillfredsställa könsdriften.⁷⁸ Det ska noteras att mannens könsdrift också har försvarats som en rättighet och att våld och tvång varit nödvändigt. Våldet kunde vara en bärande pelare för att upprätthålla en positiv mansbild.⁷⁹ Den ideala mannen under tidigmodern tid skulle präglas av självkontroll, så som att behärska sig rent kroppsligt, stå emot lustfyllda frestelser eller att stå emot provokation vid bråk för att inte bruka våld.⁸⁰ Om mannen gav efter förlorades manligheten.

Ju närmare 1900-talet samhällsutvecklingen tog sig började den mer och mer präglas av en önskan om en alldeles särskild frihet hos människan.

⁷⁴ Se Hassan Jansson, Karin "*Kvinnofrid*" s. 306.

⁷⁵ Ibid, s. 298 ff.

⁷⁶ Se Hirdman, Yvonne "*Genussystemet*" 1988, s. 51.

⁷⁷ Se Hassan Jansson, Karin "*Kvinnofrid*" s. 20 ff.

⁷⁸ Stang-Dahl, *Pene piker haiker ikke*, s. 187 f.

⁷⁹ Se t.ex. Liliequist, "*Violence, Honour and Manliness in Early Modern Northern Sweden*" samt Lindström, "*Oärliga mästare och kivande makar; ett och annat om rättskipning, kriminalitet och normsystem i 1500-talets Norden*", s. 532–535.

⁸⁰ Se t.ex. Sandmo, s. 84–89, 1992 och Bray, *To Be a Man in Early Modern Society: The curious case of Michael Wigglesworth* s. 160 f.

Sexuell frihet. Kvinnan klättrade sakta men säkert upp i maktstegen och 1921 blev ett historiskt år därav. Trots att kvinnan nu sågs som ett eget rättssubjekt och innehavare av rättigheter, så skulle hon i ett mål om våldtäkt bevisa att hon gjort allt i sin makt för att inte bli våldtagen. Så sent som in på mitten av 1900-talet försvarades mannens könsdrift mot bakgrund av att det var en nödvändighet att denna var tvungen att tillfredsställas. I rättssalen fram till dess kunde kvinnan målas upp som lösaktig och försatt i en position där hon var tvungen att försvara vad hon råkat ut för.⁸¹ Mannens könsdrift blev alltså en giltig förklaring till varför sexuella övergrepp begicks. Det var också därför som myndigheterna på mitten av 1900-talet, i prevention, ville kastrera män. Det fanns en föreställning om att en kastrerad man skulle sakna könsdrift.⁸² Mannen blev snarare ursäktad. Men trots att utvecklingen, som startade på 1700- och 1800-talet, gick från att fokusera på samhällsnivå med beaktning av äktenskapet, till individnivå med fokus på kropp istället för ära, skulle man kunna tänka sig att utvecklingen skulle vara längre gången under 1950-talet. Men samhället och rätten återspeglade inte varandra.⁸³ Kvinnan hade fortfarande en underordnad ställning i förhållande till mannen, samhället och särskilt i rättstillämpningen.

Maktförhållandena mellan man och kvinna luckrades sakta men säkert upp. Trots en starkare ställning för kvinnan skulle det dröja innan kvinnans ställning i en sexuell kontext togs på allvar. Det som ledde fram till 1965 års brottsbalk var vikten av att framhäva nya skyddsvärden så som sexuell integritet och sexuell självbestämmanderätt. I vart fall för vissa grövre övergrepp.⁸⁴

2.5 Egenhändighet

Vi har nu sett att våldtäkt inbegriper fysiskt våld och makt. Det fysiska våldet har gått hand i hand med det krav på egenhändighet som har ställts upp i

⁸¹ Se NCK, ”Antologi – 7 perspektiv på våldtäkt”, Bergenheim, Åsa, *Gränsen för det otillåtna: Om synen på våldtäkt i Sverige 1950–2010*, s. 12 ff.

⁸² Bergenheim, ”*Seklernas sex. Bidrag till sexualitetens historia*”, s. 299 och 305 – 306.

⁸³ *Ibid* s. 310.

⁸⁴ Se SOU 1953:14 s. 231.

våldtäktsmål. För att förstå egenhändigheten ytterligare krävs en kortare redogörelse av vad egenhändighet är. Syftet med bakgrunden av egenhändighet är av relevans i förhållande till att förstå utvecklingen av dess avsaknad när våldtäkt är möjligt på distans.

Det finns många, snarlika, definitioner av begreppet egenhändighet. Strahl, definierar egenhändiga brott som brott där gärningsmannen kroppsligen själv måste utföra den straffbelagda gärningen och uppfylla de rekvisit som brottsrekvisiten uppbär.⁸⁵ Egenhändigheten kopplas också till diskussioner om vem som kan anses som medverkande till ett brott och vem som ska ses som den egentliga gärningsmannen. Bland annat Träskman och Wennberg menar egenhändigheten grundar sig i att den som personligen utfört vad brottsbeskrivningen uppbär ska anses som gärningsman. För att anses som gärningsman måste alltså alla rekvisit uppfyllas. De som inte uppfyller alla rekvisiten kan då inte bedömas som gärningsman men möjligtvis medverkande.⁸⁶ Lernestedt å andra sidan menar att det går att bedöma en medverkande som gärningsman om denne i vart fall uppfyller de mest centrala rekvisiten. Detta kallas för medgärningsmannaskap.⁸⁷ Under avsnittet rörande praxis kommer rättsfall tas upp som problematiserar egenhändigheten i förhållande till våldtäkt i nutid. För att förstå hur egenhändigheten problematiserats idag ska det exempelvis nämnas vad som historiskt sett ansetts som egenhändighet och visa på hur länge denna föreställning levt kvar. Att gärningsmannen fysiskt befunnit sig på platsen och begått gärningen har varit betydande i huruvida våldtäkt varit för handen eller ej. Som ett exempel kan nämnas Kristofer Landslag och Magnus Erikssons stadslag. För att tinget skulle pröva våldtäktsmål var det väsentligt att vissa omständigheter var uppfyllda. Våld skulle vara fysiskt och rikta sig mot kvinnan. Det skulle också orsakat synliga skador.⁸⁸ Definitionen av våld kunde också utrönas i kvinnans ovilja av sexuellt umgänge. Utgångspunkten var också att det skulle förekommit ett tvång om samlag. Våldet kom i uttryck

⁸⁵ Se Strahl, "Allmän straffrätt i vad angår brotten", s. 275.

⁸⁶ Se Träskman, *Våldtäkt, våldtäktsman, gärningsbeskrivning och egenhändigt brott*, i *Festskrift till Per Henrik Lindblom*, s. 675–696.

⁸⁷ Lernestedt 2009 s. 115, Lernestedt 2012 s. 2.

⁸⁸ Se KrLL EB 12, MESTL EB 11, 1734 års lag MB 22.

genom tvånget. Tvånget och våldet kunde också styrkas genom att kvinnan som blev våldtagen ropade på hjälp.⁸⁹ Åter igen ser vi att det fysiska våldet ska ha varit en förutsättning i att våldtäkt ska vara för handen, det vill säga egenhändighet. Föreställningen om egenhändighet luckrades sakta men säkert upp i och med utvecklingen av den sexuella integriteten och rätten till sexuellt självbestämmande.

2.6 1950-talet och fram – den sexuella friheten

Sexualitet som ett eget begrepp har i sig, genom århundraden varit varierande. Ulrika Andersson beskriver i sin avhandling hur sexualitet sedan 1700-talet har varit olika beroende på om det är fråga om en man eller kvinna. Vidare hänvisar Andersson till en rad olika jämförelser⁹⁰, bland annat Ann Oakley. Att den manliga sexualiteten karaktäriseras av aktivitet, styrka och vitalitet. Kvinnan å andra sidan är den svagare parten. Så som sårbarhet, icke aggressiv, passivitet och undergivenhet är karaktärsdrag som kvinnan får stå för.⁹¹ Men fram till 1950-talet har det hunnits skapas nya värderingar och synsätt. År 1965 införs en ny brottsbalk som försöker återspegla den tidens värderingar och leverne. Just brottet våldtäkt kom att få straffrättsligt skydd genom sexuell integritet.⁹² Vad innebär då sexuell integritet och sexuell självbestämmanderätt?

2.6.1 Sexualitet och sexuell självbestämmanderätt

Sexualitet och sexuell självbestämmanderätt är två skyddsvärden som vuxit sig allt starkare sedan införandet av brottsbalken 1965.⁹³ Det finns gedigen forskning på området där bland annat Linnea Wegerstad och Ulrika

⁸⁹ Se Hassan Jansson, Karin, "Kvinnofrid", s. 51 ff.

⁹⁰ Se Andersson, Ulrika, "Hans (ord) eller hennes", s. 29, not 77.

⁹¹ Se Oakley, Ann, "Feminism and Sexuality. A reader", s. 36.

⁹² Se Prop. 2004/05:45 s. 20.

⁹³ Se Andersson, Ulrika, "Hans (ord) eller hennes", s. 133 f.

Andersson är verksamma. Ann J. Cahill, professor vid Elon University, North Carolina forskar kring filosofin om kroppen ur ett feministiskt perspektiv. Vidare har hon skrivit boken *"Rethinking Rape"*.⁹⁴ En bok som fokuserar på våldtäktsdefinitionen i lag men också den feministiska definitionen av våldtäkt. Cahill menar att kvinnan anpassar sina handlingar och sin självbild utifrån att kvinnan är en potentiell måltavla för våldtäkt men också hur detta påverkar sexualiteten i sig. Andersson beskriver i sin avhandling sexuell integritet, med hänvisning till Cahill, i två former, aktiv och passiv. Den aktiva formen bottnar i rätten att själv bestämma hur, var och när en sexuell handling ska äga rum. Den passiva formen är rätten att skyddas från angrepp.⁹⁵ Sexuell integritet handlar alltså inte bara om att ha rätt till en egen sfär men också en sexuell självbestämmanderätt om vem som får beträda den i former av hur och när. Både gärningsmannens och offrets eller den enas sexuella drift ska tillfredsställas men bedömningen huruvida den sexuella integriteten har kränkts ska göras objektivt. Det är de faktiska omständigheterna som typiskt sett innebär en sådan kränkning som ska vara bedömningsgrundande.⁹⁶ Det är av vikt att förstå att en handling kan kränka ett barns sexuella integritet men inte nödvändigtvis en vuxens sexuella integritet.⁹⁷

Men det har inte alltid varit accepterat eller för den delen lagligt med alla typer av relationskonstellationer. Rättshistorien bär på en olikvärdig bedömning i straff beroende på heterosexuella och homosexuella konstellationer där någon form av sexuella övergrepp förekommit.⁹⁸ Det dröjde fram till 1984 innan våldtäktsbegreppet blev könsneutralt.⁹⁹ Det innebar att inte endast det faktum att en man kan våldta en kvinna, utan att en man även kan våldta en man.

⁹⁴ Se Beskrivning av boken "Rethinking Rape av Ann J. Cahill, <https://www.cornellpress.cornell.edu/book/9780801487187/rethinking-rape/#bookTabs=0>, besökt 2019-12-21.

⁹⁵ Se Andersson, Ulrika, *"Hans (ord) eller hennes"*, s. 27 ff. Andersson hänvisar till en jämförelse med Ann. J. Cahill i not 66, där Cahill påpekar att föreställningar om kön, kropp och sexualitet är integrerade särskilt vid diskussion av sexuell integritet. Att *"det av tradition har varit kroppen som avgör vem som är man respektive kvinna."*

⁹⁶ Ibid, s. 33.

⁹⁷ Se Prop 2004/05: 45 s 149.

⁹⁸ Se SOU 1953:14, s. 229.

⁹⁹ Se Prop. 1983/84:105, s. 15.

Att ha en sexualitet utan fördomar, kunna göra abort om önskan fanns men också en fri tillgång på preventivmedel var något som pressade lagstiftningen till sitt yttersta eftersom den inte återspeglade den nya liberala synen på sexualitet. Att män och kvinnor inte heller har någon överordnad och underordnad konstellation förespråkas av många, bland annat läkaren och debattören Lars Ullerstam. Att det fanns en sådan konstellation var endast ett resultat av den samhällsstruktur som vi byggt upp genom tiderna. Att konstellationen skulle vara naturlig i sammanhang av våldtäkt var inte något som Ullerstam kunde ställa sig bakom.¹⁰⁰

2.7 Sexualbrottslagstiftningens reformer

Idag har det svenska rättssystemet utvecklat en sexualbrottslagstiftning som syftar till att skydda barn och vuxna från alla former av sexuella kränkningar. Detta bottnar i en gedigen historia men också bakgrundsforskning till denna typen av brott uppkomst. Alla de motiv som under åren funnits har tagits i beaktning för att kunna göra dagens lagstiftning så tillgodogörande som möjligt. Förståelsen och kunskapen har varit fundamental för att kunna skapa förutsättningar för att förebygga och bekämpa denna typ av brott.¹⁰¹ För att få en förståelse för sexualbrottslagstiftningen och särskilt 6 kap. 1 § BrB är det av vikt att djupare gå in på de skyddsvärden och rekvisit som idag ställs upp. Våldtäktsbestämmelsen som sådan har ändrats fem gånger sedan brottbalkens tillkomst, åren 1984, 1998, 2005, 2013 och 2018.

- *År 1984* bestämde man sig för att göra sexualbrottslagstiftningen könsneutral, kravet på våld sänktes och brottsbeskrivningen öppnade upp för en vidare tillämpning.
- *År 1998* fick kränkningens art en allt större betydelse framför den sexuella handlingen i sig.

¹⁰⁰ Se NCK, Bergenheim, "Gränsen för det otillåtna", s. 14 ff.

¹⁰¹ Se Prop. 2004/05:45, s. 19.

- År 2005 vidgades våldtäktsbegreppet ytterligare. Den sexuella integriteten och den sexuella självbestämmanderätten fick en ytterligare starkare ställning. Även nya bestämmelser infördes så som våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn. Detta gjordes i syfte att tydligt visa hur allvarliga dessa brott var och att skyddet för barn och ungdomar måste förstärkas ytterligare.¹⁰²
- År 2013 gjordes tekniska förändringar avseende formuleringen ”med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt” till ”med hänsyn till kränkningens allvar. Man kom vidare fram till att inte göra en samtyckesreglering vilket innebar en risk för att rätten istället skulle ta hänsyn till offrets agerande före, under och efter våldtäkten. Detta var inte önskvärt. Samtyckesregleringen fick inte genomslagskraft.
- År 2018 fick sexualbrottslagstiftningen en hel ny konstruktion. Traditionsenligt har våldtäktsbestämmelsen haft utgångspunkt i någon form av våld eller tvång vilket nu helt slopades. Den sexuella integriteten och sexuella självbestämmanderätten fick ytterligare starkare ställning som byggdes på frivillighet.

Ovan nämnda reformer ska inte närmare gås in i detalj. Men det kan nämnas att varje reform har varit en del i den process som lett fram till dagens lagstiftning avseende våldtäkt. I nästkommande avsnitt ska istället redogöras för de skyddsvärden och rekvisit som vi idag har i vår sexualbrottslagstiftning mot bakgrund av redogjord historia och nämnda reformer.

¹⁰² Se Prop. 2004/05:45, s. 1.

3 Avgörande i bedömning av våldtäkt idag

3.1 Legalitetsprincipen

Nulla poena sine lege, nulla poene sine crimine, nullum crimen sine poena legali.

En grundläggande straffrättslig princip är legalitetsprincipen. Ovan latinska uttryck härrör från upplysningstiden; inget straff utan lag, inget straff utan brott, inget straff utan kriminalisering genom lag. Legalitetsprincipens initiala syfte var att begränsa dåtidens furstar och domstolars egenmäktighet. Det var av vikt att grunden i en rättsstat respekterades och att det fanns en legalitet som garanterade en rättssäkerhet. Medborgare av en rättsstat skulle kunna förutse när och i viss mån hur deras ageranden skulle kunna generera rättsliga ingripanden.¹⁰³ Även idag innebär legaliteten att straff inte får utdömas om det inte direkt stöds av skriven lag. Legalitetsprincipen finns uttryckt i vår grundlag, 2 kap. 10 § första stycket regeringsformen (1964:163), RF, samt i EKMR art. 7. I brottsbalken kan legalitetsprincipen utläsas i 1 kap. 1 § men även i 5 § första stycket Lagen om införandet av brottsbalken (1964:163), BrP. Legalitetsprincipen bär med sig en säkerhet, en garanti att upprätthålla rättssäkerheten i det svenska rättssystemet. I legalitetsprincipen finns även en förutsebarhet vars innebörd är att det ska ställas krav på begriplighet och precision i lagstiftningen.¹⁰⁴ Den lagstiftning som har utformats fram till idag har varit föremål för diskussion eftersom legaliteten i 6 kap. 1 § BrB har ifrågasatts i förhållande till våldtäkt som sker på distans. I NJA 2015 s. 501 framgår att omständigheten att det skett på distans inte står i strid med legalitetsprincipen trots att gärningsman och brottsoffer inte befinner sig i samma fysiska rum när den sexuella handlingen företogs. Det behövs därmed heller ingen form av våld. Sexualbrottskommittén föreslog i prop. 2017/18:177 (se s. 24) att begreppet våldtäkt skulle bytas ut. Åklagarmyndigheten var av åsikten att begreppet våldtäkt var missvisande

¹⁰³ Se Jareborg m.fl., "Kriminalrättens grunder", s. 49 f.

¹⁰⁴ Ibid, s. 46.

eftersom det inte längre krävs något våld. Jönköpings tingsrätt menade att rubriceringen våldtäkt skulle vara reserverat till de fall där våld eller tvång faktiskt förekommit. För att en gärning ska anses som ett brott måste det motsvara vad lagen beskriver. En straffbestämmelse ska endast tillämpas inom ramen för dess ordalydelse.¹⁰⁵ Hur våldtäkt motiveras i gällande lagstiftning ska redogöras för nedan.

3.2 Sexuell handling

Avsnitt 2.7 redogjorde för vad sexuell integritet innebär. Att kränka någons sexuella integritet och sexuella självbestämmanderätt grundar sig i att någon begått en icke önskvärd sexuell handling mot en. Dagens sexualbrottslagstiftning bygger på tanken att varje individ ska ha rätt till sexuell integritet och sexuell självbestämmanderätt. Även om skyddsvärdena har funnits sedan den nya brottsbalken fick laga kraft så har de med tiden understrukits allt mer. Särskilt i samband med den senaste sexualbrottslagstiftningen år 2018, eftersom den fick en helt ny konstruktion. Då tanken numera inte är att våld eller tvång ska vara avgörande omständigheter ska istället fokus läggas på om gärningspersonen med en person som inte deltar frivilligt genomfört ett samlag eller jämförlig sexuell handling utan samtycke.¹⁰⁶ Frivilligheten är kopplad till den sexuella självbestämmanderätten, rätten att själv bestämma hur, vem, var och när.

Bestämmelsen om våldtäkt lyder idag enligt följande:

*”Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt... ”.*¹⁰⁷

¹⁰⁵ SOU 2016:60 s. 231.

¹⁰⁶ Se Prop. 2017/18:177 s. 1.

¹⁰⁷ Se 6 kap 1§ BrB.

Vid studering av tidigare lagstiftning framkommer att "*sexuell handling*" benämndes för "*sexuellt umgänge*".¹⁰⁸ Båda begreppen syftar till att typiskt sett uppväcka eller tillfredsställa den ena eller bådas sexuella drift. "*Sexuellt umgänge*" byttes ut eftersom det lade för stor vikt vid både tid och omfattning avseende kroppsberöring. Istället för att detta skulle få fokus skulle istället fokuseras på om den sexuella handlingen typiskt sett haft en påtaglig sexuell prägel och vara ägnad att tydligt kränka offrets sexuella integritet. Att syfta till att väcka eller tillfredsställa den ena eller bådas sexuella drift anses tillräckligt.¹⁰⁹ En sexuell handling behöver inte nödvändigtvis vara en handling ensam, det kan vara flera handlingar tillsammans som i sin helhet gör att rekvisitet "*sexuell handling*" uppfylls.¹¹⁰

Förarbetena betonade att fysisk beröring inte är nödvändig.¹¹¹

3.2.1 Exempel på sexuell handling

Rekvisitet kan vid en snabb anblick verka tämligen enkelt att beskriva men vid närmare studie blir rekvisitet allt mer svårdefinierat. Enligt förarbetena ska "*sexuell handling*" motsvara ett samlag eller något jämförligt därmed. Det kan vara "*vaginala, orala och anala samlag, att onanera eller masturbera åt någon annan eller att annars smeka någon sexuellt*".¹¹² Det kan också innebära att en person för in en knytnäve, fingrar eller ett föremål i en kvinnas underliv. Även den omständighet att personerna i fråga har kläder på sig men samlagsliknande handlingar sker, innefattas. För de fall en person använder annan person som hjälpmedel för att bereda sig själv sexuell tillfredställelse, anses det i sin helhet som en sexuell handling. Om det inte rör sig om en sexuell handling kan det istället röra sig om ett sexuellt ofredande. Regeringen framhöll i proposition att det kan vara vanligt förekommande att blotta sig eller posera av någon form. Det kan antingen vara ett led i ett

¹⁰⁸ Tidigare benämnt som könsligt umgänge, SOU 2001:14 s. 144.

¹⁰⁹ Se Prop. 2004/05:45, s. 33.

¹¹⁰ Se NJA 1996 s. 418 En man hade bland annat tagit av en sovandes kvinnas trosor, särat på hennes ben, smekt henne och onanerat stående framför henne medan hon sov.

¹¹¹ Se Prop. 2004/05:45, s. 32.

¹¹² Se SOU 2001:14, s. 150.

utförande eller ett led i ett medverkande av sexuell handling. Det betyder dock inte nödvändigtvis att poseringen eller blottningen i sig ska ses som sexuell handling om det bara är flyktigt.¹¹³ För de fall det endast är flyktigt finns det andra lagrum i 6 kap. BrB som fångar upp beteendet. Exempel som helt faller utanför tillämpningsområdet är uttalanden av könsord i likhet med svordom.¹¹⁴

En ”sexuell handling” omfattar även handlingar som inte kräver fysisk beröring men för de fall det är så krävs att handlingen har en påtaglig sexuell prägel och tydligt är ägnad att kränka personens sexuella integritet.¹¹⁵ I praktiken innebär det att gärningsmannen inte behöver ha tagit på offret men istället förmått offret att onanera på sig själv.¹¹⁶ Vad är då påtaglig sexuell prägel?

3.2.2 Påtaglig sexuell prägel

Vid en bedömning om det finns en påtaglig sexuell prägel kan omständigheter som tid- och miljöförhållanden vara av vikt. Den sexuella prägel kan vara olika beroende på mot vem handlandet företas, det vill säga mot ett barn eller mot en vuxen. Det bör räcka att handlingen varit av sådan art, att bådas eller i vart fall ena sexuella drift väcks. Men HD har i ett avgörande konstaterat att mannen i målet hade knuffat ner sin kvinna på sängen och särat på hennes ben. Han hade därefter fört upp sina fingrar i hennes vagina för att kontrollera om hon varit otrogen. Det förelåg en sexuell handling men det förelåg inte en sexuell prägel.¹¹⁷

Exempel på gränsdragningen vid bedömning av påtaglig sexuell prägel kan utrönas ur två rättsfall. När det inte finns en sexuell handling kan det istället röra sig om sexuellt ofredande. I NJA 2018 s. 443 hade en man smekt en 15-åring på benet och sagt att det var mysigt att hon var där. HD menade

¹¹³ Se Prop. 2004/05:45 s. 34.

¹¹⁴ Ibid, s. 88.

¹¹⁵ Se Bäcklund, Agneta m.fl. Brottsbalken med kommentarer, senast uppdatering: 2019-07-01, Zeteo, kommentaren till 6 kap. 1§ BrB under rubrik ”Genomför ett samlag eller därmed jämförlig sexuell handling”.

¹¹⁶ Se Prop. 2004/05:45 s. 34.

¹¹⁷ Se NJA 2013 s. 548.

att den smekningen som han gjort på underbenet, utanpå kläderna inte skulle ses som en handling med sexuell prägel. Därför kunde det inte vara sexuellt ofredande och inte heller ett ofredande. Detta oavsett om beröringarna inte var önskade av målsägande.

I ett annat fall, NJA 2018 s. 1091, hade en man tagit på insidan av en kvinnas lår på en personalfest. Hans agerande var inte önskat från målsägande men HD ansåg att det inte fanns en tillräckligt tydlig sexuell prägel för att mannen skulle fällas för ansvar.

3.3 Med hänsyn till kränkningens allvar

Våldtäktsbestämmelsen är reserverad för de mest allvarliga sexuella kränkningarna.¹¹⁸ För att undvika att den sexuella handlingens tekniska karaktär beaktades formulerades bestämmelsen med ”*hänsyn till kränkningens allvar*”. Syftet med formuleringen är att markera en avgränsning till vilka andra sexuella handlingar än samlag som ska omfattas.

Många omständigheter kan vara av betydelse för att det med hänsyn till kränkningens allvar ska vara jämförligt med samlag. Bestämmelsen täcker både heterosexuella och homosexuella övergrepp. Det kan vara anala och orala samlag men båda könen behöver inte vara inblandade. Det räcker att ett av könen är inblandade i det orala samlaget.¹¹⁹ Andra sexuella handlingar som kan vara jämförbara med samlag kan vara att föra in föremål i en kvinnas underliv eller anus. Det kan även vara fingrar eller knytnäve. En bedömning av alla omständigheter måste alltid göras men något som dock inte bör anses jämförligt med samlag är om en gärningsman förmår offret att onanera på sig själv eller på gärningsmannen.¹²⁰

När det gäller ”*med hänsyn till kränkningens allvar*” kan omständigheter som sexuell handling förenad med smärta eller kroppsskada vara faktorer som påverkar allvarlighetsbedömningen i kränkningen. Vidare kan varaktigheten

¹¹⁸ Lagrådsremiss s. 109 f. ”*En skärpt sexualbrottslagstiftning*”, (2013).

¹¹⁹ Se Prop. 2004/05:45, s. 46.

¹²⁰ Se Prop. 2012/13:111 s. 111 ff.

av övergreppet, förödmjukande eller förnedrande inslag vara av betydelse.¹²¹ Det är den sexuella handlingen som ska få fokus och inte vad gärningsmannen eventuellt skulle ha använt för medel för att genomföra den sexuella handlingen.

Som nämndes i avsnitt 3.2 reformerades sexualbrottslagstiftningen fem gånger. Reformen år 2013 innebar tekniska förändringar avseende nuvarande rekvisit ”med hänsyn till kränkningens allvar”. Den lagtekniska förändringen verkar ha genererat en utmanare till egenhändigheten i brottet eftersom våldet inte längre behöver vara fysiskt. Våld kan även innebära psykiskt våld. Hur hör då dessa parametrar ihop, kränkningens allvar och avsaknaden av våld i förhållande till våldtäkt som sker på distans? Svar kan utrönas om man studerar psykiskt våld lite närmare.

3.4 Psykiskt våld – ett annat ord för makt?

Psykiskt våld skapas genom en nedbrytning av ett förtroende som byggts upp. För att bygga upp förtroendet igen ingjuts en förhoppning om att det kommer bli bättre. Att det inte kommer att hända igen. Det kan vara vassa och kränkande kommentarer eller isolering. Det kan även vara skambelägganden eller att förövaren spelar på den utsattes känslor. Den som blivit utsatt härdar därför ut eftersom hoppet fortfarande finns kvar. Detta kan leda till sämre självkänsla eller sämre självförtroende för den som blivit utsatt. Den utsatte pendlar mellan ömhet och kärlek, till att bli kränkt och sårad.¹²² Det ska poängteras att psykiskt våld kan förekomma oavsett vilken typ av relation som det rör sig om.

HD beskriver år 1984 för första gången psykiskt våld som en kränkning.¹²³ Bara några år senare, år 1988, fastställer HD att psykiskt våld är en kränkning av den personliga integriteten.¹²⁴ Monica Burman har i sin avhandling

¹²¹ Ibid, s. 111 ff.

¹²² Se NCK ”Våldets uttryck och mekanismer”, <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/valdets-uttryck-och-mekanismer/> besökt: 2019-10-21.

¹²³ Se NJA 1984 s. 441, s. 446.

¹²⁴ Se NJA 1988 s. 156, s. 159.

”Straffrätt och mäns våld mot kvinnor” gjort en gedigen undersökning på just psykiskt våld. Undersökningen har visat att psykiskt våld tidigare kunde ses som en försvårande omständighet eller som en förmildrande omständighet. För de fall det var försvårande skulle kränkningarna ha förekommit uppreparande gånger. För de fall det var förmildrande hade det inte förekommit något fysiskt våld, ”bara” psykiskt.¹²⁵ Idag kan psykiskt våld ha en uppsjö av olika skepnader. Det kan innebära någon form av maktförhållande där en person förnedrar och förminskar någon annan. Psykiskt våld kan även innebära styrande och kontrollerande av någon annans liv.¹²⁶ I sammanhang av våldtäkt på internet kommer det av nedanstående redogjord praxis och rättstillämpning, framgå att internet fungerar som det psykiska våldets förlängda arm och drabbar de som är vår rättstillämpnings mest skyddsvärda intresse, barn och ungdomar.¹²⁷

3.5 Våldtäktsbegreppet i diskussion

Det finns en hel del forskning på området som dykt upp på senare tid i takt med en samhällsutveckling som tillåtit att prata om sexuella övergrepp. En studie ur ett historiskt, psykologiskt, sociologiskt och kriminologiskt perspektiv finns samlade i ”Våldtäkt” av Susan Brownmiller. Studien presenterar en rad detaljerade våldtäkter där Brownmiller beskriver våldtäkt som gärning som ett svar på mannens makt över kvinnan. Brownmillers fascinerande studie visar på den starkt rotade bilden vi har haft av just våldtäkt som ett egenhändigt brott. Våldtäkt som begrepp har ifrågasatts sedan 1990-talet. Begreppet har varit föremål för diskussion avseende för generös användning av rubricering, egenhändigheten, om begreppet med alla dess frågeställningar går stick i stäv med legalitetsprincipen och till syvende och sist om också är så att det t.o.m. är ett förlegat begrepp. Claes Lernestedt

¹²⁵ Se Burman, Monica, ”Straffrätt och mäns våld mot kvinnor – Om straffrättens förmåga att producera jämställdhet”, s.319.

¹²⁶ Se Kvinnofridslinjen om Psykiskt våld <https://kvinnofridslinjen.se/lattlast/det-har-ar-kvinnofridslinjen/det-har-ar-vald-mot-kvinnor/psykiskt-vald/>, besökt 2019-12-18.

¹²⁷ Jmf. B 5801-15 och B 11734-17, avsnitt 4, där det endast fanns en gärningsman som förmått brottsoffer att utföra sexuella handlingar på sig själva.

(*nedan Lernestedt*) är professor vid Stockholms universitet sedan 2015 med en gedigen bakgrund inom straffrätten. Han har bland annat haft expertuppdrag, skrivit en rad publikationer och tidskriftsartiklar.¹²⁸ För att börja med vilken rubricering som ska användas, debatterade och ifrågasatte Lernestedt om det är viktigt att sexuella övergrepp mot barn rubriceras som våldtäkt.¹²⁹ Trots att debattartikeln är skriven i slutet av 1990-talet och tar sikte på den tidens problematik kring lagstiftning är värderingen densamma idag. Motiveringen till den bedömning av grova övergrepp mot barn, uttalas i direktiven att kommittén ska:

”finna en lösning som innebär att våldtäktsbegreppet omfattar allvarliga sexuella övergrepp mot små barn även om något tvång inte har använts.”

Även om lagstiftningen på området har gjorts om en del sedan slutet av 1990-talet så hänger detta kvar. Motiveringen var att det kunde

”anses stötande att ett sexuellt övergrepp mot ett barn inte kan betecknas som våldtäkt när barnet är så litet och något våld i våldtäktsparagrafens mening inte krävs för att utföra gärningen.”¹³⁰

När det inte finns någon medverkande på plats och det endast har varit mellan en gärningsman och ett brottsoffer har fokus varit på den sexuella handlingen, kränkningens allvar och den påtagliga sexuella prägel. Det är på denna punkt egenhändigheten har ifrågasatts och först här vi kan börja förstå hur våldtäkt är möjligt att begås på distans.

¹²⁸Se Claes Lernestedts profil, Stockholms Universitet, <https://www.su.se/profiles/lerne-1.219652>, besökt 2019-10-16.

¹²⁹ Se Lernestedt, ”*Är det viktigt att sexuella övergrepp mot barn rubriceras som våldtäkt?*”, JT 1998–99, s. 500–504 (5 sid).

¹³⁰ Se Lernestedt, ”*Är det viktigt att sexuella övergrepp mot barn rubriceras som våldtäkt?*”, JT 1998–99, s. 501.

När det gäller våld behöver det inte endast vara fysiskt, det kan även vara psykiskt. I ämnet kring egenhändiga brott har Lernestedt skrivit analytisk text huruvida våldtäkt fortfarande är ett egenhändigt brott och om det borde vara det.¹³¹ Artikeln berör inte egenhändigheten vid våldtäkt i det avseendet att gärningsmannen fysiskt är på samma plats som målsägande. Artikeln berör situationen när en medverkande begår brott genom den objektiva gärningsmannen. Varje gärningsman behöver inte uppfylla samtliga rekvisit i straffstadgandet men de två gärningsmännen skulle kunna göra det tillsammans. Så länge de båda har den subjektiva inställningen som krävs. Det handlar då om någon form av medverkan. Lernestedt hänvisar till en rad olika rättsfall som visar på att flera medverkande gjorts till gärningsmän, detta med stöd i 23 kap. 4 § andra stycket BrB. När en våldtäkt skett i samråd med en annan gärningsman på plats, där målsägande har varit, har det varit möjligt att rubricera om brottet mot bakgrund av att den medverkande har haft en så pass dominerande position. Som om den medverkande begick brottet genom en annan person, den som anses vara den objektiva gärningsmannen. Lernestedt analyserar inte våldtäkt ur ett virtuellt perspektiv utan fokuserar endast på gärningsmannans ansvar och den medverkandelära som straffrätten uppbär.

Att försöka få två världar som rätt och samhälle att mötas och dela samma mark är en svår uppgift för lagstiftaren. Den straffrättsliga principen om legalitet har varit föremål för diskussion. Remissinstanser har lyft att begreppet våldtäkt må vara ett förlegat begrepp. Sexualbrottskommittén var av uppfattningen att begreppet var i sin tid att bytas ut. En del remissinstanser anslöt till denna uppfattning, några bara till viss del medan andra instanser helt motsatte sig ett utbyte. De som inte såg några hinder för att begreppet skulle bytas ut var av åsikten att begreppet är missvisande då det inte längre krävs något våld. En del instanser menade att det förvisso är missvisande men att våldtäkt skulle vara reserverade för de gärningar som innefattat våld. Där

¹³¹ Se Claes Lernestedts uttalande av B 3448–11, Göta HovR, dom 2012-03-07, "Analys: Är våldtäkt fortfarande ett egenhändigt brott? Och borde det vara det?", <https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/b/documents/1070998?dq=Analys%3A%20Är%20våldtäkt%20fortfarande%20ett%20egenhändigt%20brott%3F%20Och%20borde%20det%20vara%20det%3F> JUNO, besökt 2019-11-13.

våld inte brukats skulle istället sexuellt övergrepp vara en möjlig rubricering. Vissa instanser menade att det inte alls skulle bytas ut eftersom våldtäkt är ett begrepp med starkt signalvärde som indikerar allvaret i gärningen. De menade vidare att våldtäkt är det allvarligaste sexualbrottet vi har och ett byte skulle innebära att den som blivit utsatt förminskades. En förminskning av det trauma som denne utsatts för men också att beskrivningen inte skulle stämma överens med vad personen i fråga faktiskt blivit utsatt för. Samtidigt förespråkade en del instanser för att vår tid speglar inte bara ett fysiskt våld men även psykiskt. Att det är en våldshandling i sig att gå emot någons vilja. Argumentet skulle ses i ljuset av mäns våld mot kvinnor och att övergrepp ofta är förenat med makt och dominans snarare än sexualitet.¹³²

Det blev aldrig något utbyte av begreppet våldtäkt. Det starka signalvärdet som våldtäkt bär med sig ansågs vara en avgörande faktor till att behålla begreppet.

¹³² Se Prop. 2017/18:177, s. 24 ff.

4 Rättstillämpning och praxis

Nedanstående genomgång av rättstillämpning och praxis har syftat till att visa hur den rättsliga bedömningen såg ut strax före avgörandet i HD den 12 juni 2015, mål B 5680–14. Ett mål som idag refereras till NJA 2015 s. 501. Detta rättsfall kom att ha skapat ny praxis på området vilket förändrade bedömningen i liknande efterkommande rättsfall. Genomgången börjar med en redogörelse av NJA 2015 s. 501 för att ha detta som utgångspunkt och enklare kunna utröna förändringarna i den rättsliga bedömningen före och efter. På så sätt kan det underlätta för dig som läsare att utröna resonemang och motivering av våldtäkt på distans. Jag vill att läsaren vid en genomläsning av dessa rättsfall ska bära med sig frågan om det är en förändring som bidragit till att rätt och samhälle förts närmare eller längre varandra. Hur det förhåller sig till legalitetsprincipens grundvärden; att en straffbestämmelse endast ska tillämpas inom ramen för dess ordalydelse.¹³³ Avslutningsvis i detta kapitel kommer en sammanfattning av rättsfallen.

4.1 NJA 2015 s. 501

Denna dom har fått stor betydelse för övergrepp som begås över internet. Det var under våren 2014 som gärningsmannen pratade med en flicka över Facebook och Skype. Låt oss kalla gärningsmannen för Emil och flickan för Anna. Anna var vid denna tidpunkt 12 år. Emil var 20 år. Emil och Anna är kusiner. Emil skrev kärleksförklaringar till Anna och påminde hela tiden Anna om att de var kusiner. Under en av flera dagar, försökte Emil övertala Anna i fem timmar att klä av sig naken, ta på sina bröst och onanera framför honom i webbkamera. Vid det tillfället hade båda visat sig nakna och onanerat framför varandra i dagar innan. Anna ville inte mer varför Emil indirekt hotar om att sprida bilderna på henne.

¹³³ SOU 2016:60 s. 231.

Det finns en rad olika faktorer som domstolen måste ta hänsyn men det som kan vara av vikt, samt att bära med sig från domstolarnas domskälar och domar, är den rättsutveckling och vilken effekt det har kommit att ha på mål efter att detta prejudikat kom avseende virtuella övergrepp. Tingsrätten dömde Emil för sexuellt övergrepp mot barn och hänvisade till det faktum att brott inte längre behöver vara egenhändiga. Hovrätten däremot menade att det inte förelåg en sexuell handling varför Emil istället skulle dömas för sexuellt ofredande. Fallet gick hela vägen upp till HD. HD redogör där för den rättsutveckling som skapats och hänvisar till att det inte längre finns ett krav om att en gärningsman ska ha fysisk kontakt. Det skyddsvärda i sexualbrott är den sexuella integriteten och om gärningen har haft en sådan påtaglig sexuell prägel att det ska ses som en sexuell handling i alla fall. Barn har varit måltavla för sexuella övergrepp i samband med teknikens utveckling. Skyddet för barn och ungdomar har därför behövt stärkas. Det är också därför tillämpningsområdet har utvidgats.

HD anförde vidare att det inte heller skulle göras någon skillnad på om målsägande är ett barn eller en vuxen i en sexuallagstiftning. Vilket också går hand i hand med det skyddsvärda intresset som lagstiftaren velat stärka. Det skulle också vara förenligt med den rättsliga legalitetsprincipen.

4.2 Före år 2015

4.2.1 HovR för nedre Norrland B 304-13

Det var under första halvåret av år 2012 som en man (*nedan kallad A*) vid 30–40 tillfällen hade förmått flera minderåriga målsägande (*nedan kallad B*) att företa sexuella handlingar på sig själv. Detta under hot av (A). (A) hade åren innan begått samma brott mot andra vilket också behandlades i samma dom. Endast den delen som berör (A och B) kommer att behandlas. De sexuella handlingarna i målet var att anse, med hänsyn till kränkningens

art och omständigheterna i övrigt, jämförliga med samlag.¹³⁴ Det var (A) som förmådde (B) att stoppa upp föremål i sin slida och anal och visa detta via webbcamera. (A) hotade (B) genom att säga att han skulle sprida bilderna på Internet. (B) hotades dessutom att få sitt liv förstört om hon kontaktade polisen.

Det HovR diskuterade var huruvida brottet som (A) begått var att rubricera som våldtäkt eller våldtäkt mot barn. Det domstolen anförde var att (A) inte vid något tillfälle befann sig på samma plats som (B). (A) hade inte heller förmått eller understött att utföra de sexuella handlingarna. (B) hade endast utfört de sexuella handlingarna på grund av de hot som (A) anförde. HovR menade alltså att det faktum att instruera eller att titta på när någon annan onanerar inte var att anse som jämförlig med samlag. Även i detta fall hade det krävts att någon annan än (A) utfört de sexuella handlingarna. Med anledning av detta dömdes därför (A) istället för bland annat grovt tvång, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering.

4.2.2 B 8098-13 – Svea HovR B 5801-15

I Solna tingsrätt förekom mål B 8098–13 vilket är nedan beskrivna rättsfall. Denna dom överklagades till Svea HovR, mål B 5801–15. I media har gärningsmannen beskrivits som mannen med ett dubbelliv. Under år 2009 till år 2013 hade han, genom olika alias på sociala medier förmått barn och ungdomar mellan 13–20 år att posera framför honom men även utföra sexuella handlingar på sig själva. Allt skedde via en webbkamera och tillvägagångssättet för alla flickor var detsamma. Mannen träffade aldrig sina offer. Konversationerna med barnen och ungdomarna kännetecknades av att han var pådrivande i vad de skulle göra men också av hot om de inte gjorde som han sa. Åklagarna beskrev mannens gärningar som virtuella våldtäkter. Solna tingsrätt kom dock fram till att även om rättstillämpningen skiljer sig åt huruvida gärningarna ska rubriceras som våldtäkt får avstampet tas i

¹³⁴ "Kränkningens art och omständigheterna i övrigt" var en benämning som efter 2013 ändrades till "Kränkningens allvar", se avsnitt 4.

egenhändigheten. Mannen träffade aldrig sina offer fysiskt. Solna tingsrätt frågade sig huruvida sexuellt övergrepp mot barn över huvud taget var tillämplig på digitala övergrepp. Tingsrätten ansåg dock inte att det var förenligt med legalitetsprincipen att döma mannen för sexuellt övergrepp mot barn eftersom barnen utförde de sexuella handlingarna själva på uppmaning av mannen via internet. Detta oavsett om hot eller tvång förelegat. Mannen dömdes istället för sexuell posering och sexuellt tvång av Solna tingsrätt. Svea HovR däremot ändrade domen till sexuellt övergrepp mot barn och sexuell posering och höjde straffet från 7 år till 7 år och 9 månader. Svea HovR hänvisade till NJA 2015 s. 501. Att exempelvis smeka sina bröst och onanera inför någon innefattar ett straffbart handlande som är förenligt med sexuellt övergrepp mot barn även om gärningsmannen och offret inte fysiskt befunnit sig på samma plats.

4.3 Efter år 2015

När domen i NJA 2015 s. 501 vann laga kraft bedömdes efterkommande domar annorlunda. Nedan visas rättsfall både där det fanns två gärningsmän som i tillsammans eller i samråd begått gärningen men också när det endast funnits en gärningsman. Detta för att förstå hur domstolarna har bedömt de olika situationerna och vilka resonemang som ligger till grund för bedömningen. Svea HovR mål B 1328 – 16, HovR för nedre Norrland mål B 284 – 18 och HovR för Västra Sverige mål B 1082 – 19 är mål där det funnits två gärningsmän. Svea HovR mål B 11734 – 17 är ett alldeles särskilt rättsfall eftersom det endast inbegriper en gärningsman vid våldtäkt som skett på distans.

4.3.1 Svea HovR mål B 1328–16

Mellan den 17 och 19 juli 2015 våldtog (*nedan kallad C*) och (*nedan kallad D*) tillsammans och i samråd ett mycket ungt barn som var närstående till (E). Brottet begicks på en plats där barnet skulle känna trygghet. Brottet

rubricerades vidare som grov våldtäkt mot barn. Mot bakgrund av NJA 2015 s. 501 och RH 2004:58,¹³⁵ gjorde Svea HovR bedömningen att (C), trots att han inte befann sig på platsen också bedömdes till gärningsman eftersom han ansågs vara drivande. (C:s) syfte var att få sexuell njutning av att ta del av övergreppen. (D) och (C) hade kontakt via Skype före, under tiden övergreppen begicks och efter. (D) överförde bilder och filmer till (C). Svea HovR diskuterade vidare i domen hur sexualbrott tidigare betraktats som egenhändiga brott och att det nu finns goda skäl att överge den tanken. Det fanns alltså inga hinder att döma även (C) för grov våldtäkt mot barn eftersom han aktivt deltagit, understött och manat på (D).

4.3.2 Svea HovR mål B 9189 – 17

Detta är ett överklagat mål, B 776-16, dom 2019-09-29, från Eskilstuna tingsrätt. Detta mål redovisas för att illustrera att det inte finns en enad front i vad som ska gälla avseende gärningar som begås på distans men att det börjar gå mot en mer enad uppfattning om hur dessa typer av mål ska bedömas. Tingsrättens dom presenteras inledningsvis och följs av Svea HovR:s ändrade dom avseende en specifik åtalspunkt. Denna åtalspunkt har valts eftersom åklagaren förde åtal om våldtäkt mot barn. Tingsrätten motiverade varför det inte skulle bifallas. Men Svea HovR var av annan uppfattning vilket är en intressant motivering att följa. Det fanns även i Svea HovR en skiljaktig på just den nedan redogjorda åtalspunkten. Detta är av intresse eftersom det fortfarande finns delade meningar om vad våldtäkt som begrepp innebär.

Gärningsmannen (*nedan kallad M.B*) åtalades i en av åtalspunkterna för våldtäkt mot barn. Det framgår av gärningsbeskrivningen att han via internet hade genomfört annan sexuell handling med målsäganden (*nedan kallad NN*

¹³⁵ I domskälen hänvisade även HovR till RH 2004:58. Ett rättsfall som berör gärningsmannans ansvar. Målsägande hade dragits in i ett omklädningsrum av två personer. Där hade de två personerna skiftat om att ha samlag med målsägande. Den som inte genomfört samlaget hade istället hållit fast målsägande. HovR diskuterade därför huruvida den som hållit fast skulle dömas för medhjälp till våldtäkt. HovR kom fram till att den medhjälpare istället skulle ses som medgärningsman varför den personen också dömdes för våldtäkt i det avseendet.

och DD). Den sexuella handlingen bestod i att M.B vid två tillfällen mellan 12 februari – 22 mars 2012 ska ha förmått att:

”via internet genomfört sexuell handling med NN och DD som båda var 12 år gamla, som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag genom att förmå NN och DD att utföra oralsex, varvid NN tagit DD:s penis i sin mun. NN har filmat händelserna och i realtid sänt dem till M.B via internet, varvid han sparar dem i sin dator.”¹³⁶

NN och DD var vid tidpunkten för händelserna ett par vilket M.B kände till. M.B hade en vilja om att se dem ha sex tillsammans vilket NN inte ville. NN hade upplevt att M.B tjatade på henne men också att hon till slut inte vågade säga nej. Oralsex var nytt för både NN och DD. DD hade ingen vetskap om att NN spelat in händelserna och skickat till M.B. M.B hade vidare pressat NN att sprida bildmaterialet vidare på sociala medier.

Rätten resonerade först kring legalitetsprincipen eftersom en straffrättslig bestämmelse inte får gå utanför ordalydelsens ramar men också kravet på begriplighet samt precision. Det fanns också terminologiska skillnader som rätten påtalade mellan 6 kap. 1 § och 4 § BrB. Rätten menade att förarbeten så till prop. 2004/05:45, inte gett sken av att bestämmelserna skulle kunna vara applicerbara på gärningar som begåtts från annan plats.¹³⁷ Tingsrätten kom därför fram till att M.B istället skulle dömas till anstiftan för våldtäkt mot barn på grund av hans medverkande.

Svea HovR var däremot av en annan ståndpunkt i denna fråga. Svea HovR motiverar att bestämmelsen våldtäkt mot barn i 6 kap 4 § ansluter till 6 kap. 1§ BrB. Den avgörande skillnaden är att 6 kap. 4 § BrB inte förutsätter våld eller tvång. Vidare resonerar de kring att en sexuell handling inte behöver vara fysisk. De tar också upp vikten av att handlingen ska ha påtaglig sexuell prägel och vara ägnad att kränka offrets sexuella integritet. Som i andra

¹³⁶ Se Stämningsansökan bilaga 1 s. åtalspunkt 3.1 i mål B 776-16.

¹³⁷ Avser kapitel i propositionen gällande författningskommentar till förslaget om ändringen i brottsbalken, däribland 6 kap. om sexualbrotten. Avsnittet avser diskussion om våld och tvång vilket rätten i målet grundar sin motivering på avseende att bestämmelsen inte skulle tillämpas på gärningar när gärningsmannen befinner sig på annan plats, s. 133 ff.

rättsfall hänvisas även denna gång till NJA 2015 s. 501, för att motivera att egenhändigheten i en gärning inte strider mot legalitetsprincipen men även det faktum att den sexuella handlingen med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är att likställa med samlag.

Kränkningsbedömningen utgick ifrån M.B:s instruktioner eftersom NN hade bristande sexuell erfarenhet och låg ålder vilket ansetts mycket förödmjukande och förnedrande för NN. Det var också av vikt att gärningarna utfördes i realtid eftersom M.B och NN hade kontakt medan de sexuella handlingarna företogs. M.B hade också en aktiv roll. Han ansågs vara pådrivande och anledningen till att samlaget genomfördes. Han ansågs vidare som gärningsman både mot NN och DD.

Skiljaktige hovrättsassessorn Klara Hedlund menade att hon har förståelse för den utveckling som skett i och med NJA 2015 s. 501 att en person kan dömas för våldtäkt mot barn om denne person via internet förmått barnet att utföra sexuella handlingar på sig själv i realtid och detta med bedömning av kränkningens art och omständigheterna i övrigt. Hon påtalade också det absoluta skyddet för barn samtidigt som våldtäktsbestämmelsen ska vara reserverad för de mest allvarliga sexuella kränkningarna. Trots att övergrepp mot barn som skett över internet generellt kan drabba barn mycket hårt menade Hedlund i detta fall att gärningen inte skulle rubriceras som våldtäkt mot barn. Hon ifrågasatte huruvida en sexuell handling som målsägande själv företagit skulle anses som jämförlig med samlag. Hedlund motiverade sitt ställningstagande med att M.B inte befunnit sig på samma plats som målsägandena. Även om hon anser att handlingen var mycket kränkande för målsägandena var handlingen inte förenad med smärta, föranlett till fysisk skada eller i sig innehållit mer förnedrande eller förödmjukande inslag. Hedlund ansåg istället att det skulle bedömas som sexuellt övergrepp mot barn.

4.3.3 Svea HovR mål B 11734 – 17

Detta mål kom att skapa stor uppståndelse i media samt få avgörande konsekvenser för hur framtida bedömningar ska behandlas avseende sexuella

övergrepp som sker över internet. Det är också en dom som var den första i sitt slag att fälla gärningsmannen till ansvar för våldtäkt, trots att gärningsman och brottsoffer befunnit sig på olika platser.¹³⁸ I fallet förekom 27 målsäganden från tre olika länder samt en gärningsman från Sverige. Våren år 2016 inkom anmälningar till polisen från flertalet kvinnor som uppgav att de blivit hotade per telefon. Polisen kunde spåra mannens telefon och beslutade därefter att göra en husrannsakan hos mannen. Vid husrannsakan kom polisen dock över en öppen chatt som mannen hade på sin dator. Till datorn fanns tillhörande hårddiskar och USB-minnen. Vid en genomgång av dessa upptäcktes en mängd filmer där unga flickor hade utfört sexuella handlingar. Vidare hade han hotat flickorna om att han skulle förstöra deras liv om de inte lydde hans order. HovR var dock hårdare i sin bedömning än tingsrätten. HovR ansåg att flera av de gärningar som mannen begått var att anse, med hänsyn till kränkningens allvar som jämförliga med samlag. Fokus i målet lades på kränkningens allvar och inte på karaktären av de sexuella handlingarna. Den omständighet att det rörde sig om barn i detta fall hade betydelse för hur bedömningen av kränkningens allvar skulle göras. Kammaråklagare Emelie Källfält beskriver denna typ av bedömning som ett fält där gränserna mellan det fysiska och virtuella rummet suddas ut vilket också bidrar till att fler fällande våldtäktsdomar är för handen.¹³⁹ Källfält är också en förespråkare för att rättstillämpningen inte ska se internet som en plats som ska bedömas som ett ”*rumsligt sammanhang*” det vill säga en brottsplats utan som ett verktyg använt av förövaren för att begå ett brott.¹⁴⁰

Innan lagen om frivillighet trädde ikraft sommaren 2018 krävdes det i 6 kap. 1 § BrB ett hot eller tvång. Detta är inte längre ett krav. Innan denna lagen trädde ikraft gällde alltså att 6 kap. 1 § kravet om hot eller tvång var uppfyllt.

¹³⁸ Se programinformation Almedalsveckan 2018, Seminarium: *Våldtäkt via internet – lika allvarligt som datorlös våldtäkt*, <https://program.almedalsveckan.info/51858>, besökt 2019-12-18.

¹³⁹ Se Juseks artikel *Hon vill utmana lagstiftningen*, <https://www.jusek.se/tidningenkarriar/artiklar/2019/7/hon-vill-utmana-lagstiftningen/>, besökt 2019-12-18.

¹⁴⁰ Ibid.

I 6 kap. 4 § behövdes inget hot eller tvång om barnet var under 15 år. HovR gör följande uttalande i fallet:

”Det framgår av rättspraxis och förarbetsuttalanden att när en gärningsman för in sina fingrar eller föremål i målsägandens underliv är det i regel att bedöma som en sådan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är att jämställa med samlag. I förarbetena har det inte klargjorts om samma princip bör gälla när gärningsmannen tvingar eller på annat sätt förmår målsäganden att själv utföra motsvarande handling. Lagstiftaren har dock varit tydlig med att det ska göras en helhetsbedömning av kränkningens allvar i det enskilda fallet (se prop. 2012/13:111 s. 111 f.). Med stöd av detta förarbetsuttalande, och då lagtexten helt klart ger utrymme för en sådan tolkning, anser hovrätten att både 6 kap. 1 och 4 §§ Brottsbalken ska tillämpas på så sätt att våldtäkt respektive våldtäkt mot barn kan ske utan att gärningsmannen och offret befinner sig på samma plats, om den sexuella handlingen vid en samlad bedömning är att jämställa med samlag i kränkningshänseende.”¹⁴¹

4.3.4 HovR för nedre Norrland mål B 284 – 18

Genom att ha tagit kontakt med personer, främst som befunnit sig i Filippinerna hade (*nedan kallad E*), betalt för sexuella tjänster. Detta från främst kvinnor som haft tillgång till små barn. Kontakterna hade spelats in och hade varierad längd. Det visade sig vara dokumenterade sexuella övergrepp mot barnen. Alla gärningar i åtalet rubricerades inte som grov våldtäkt mot barn men i de punkter som (E) ansågs som skyldig till detta brott var mot bakgrund av att (E) sågs som medgärningsman. Gärningarna hade också företagits i ett rumsligt samband och ägt rum i realtid. (E) var den som styrde och var drivande i att övergreppen skulle ske.

¹⁴¹ Se B 11734–17 s. 26.

4.3.5 HovR för Västra Sverige mål B 1082 – 19

Målet behandlar vår sexualbrottslagstiftnings mest allvarliga brott, våldtäkt. I detta fall på distans. Det var i mars/april år 2018 som en man (*nedan kallad F*) i Sverige, via en dator, utnyttjat en filippinsk medborgares (*nedan kallad G*) ekonomiska utsatta situation. Detta har (F) gjort genom att ge instruktioner om sexuella övergrepp till (G) att utföra på sitt barn (*nedan kallat H*). Detta har (F) gjort i realtid. Övergreppen bestod i oralsex på (H), (G) försökte penetrera (H:s) kön i (G:s) vagina men även att (G) försökt penetrera (H:s) anal.

Den rättsliga utgångspunkten i målet är våldtäkt mot barn är 6 kap 4 § BrB. Tingsrätten började med att göra klart för den problematik som nu uppkommit på senare tid, nämligen virtuella våldtäkter. Det vi känner till och det som beskrivits i tidigare avsnitt har varit det som vi traditionsenligt beskriver som våldtäkt, det vill säga egenhändiga brott. Egenhändiga brott innebär ett krav om att personen själv ska ha utfört den straffbara gärningen, den sexuella handlingen i detta fall. Tingsrätten hade därför att ställa sig frågan hur gärningsmannaskap vid s.k. virtuella övergrepp skulle hanteras. Tingsrätten utgår ifrån att först motivera det rumsliga sammanhanget vid ett virtuellt brott. Ett rumsligt sammanhang i virtuell mening innebär att internet har använts genom exempelvis en dator och tillhörande hjälpmedel så som webbkamera. Det innebär också att det ska finnas någonstans för parterna att kommunicera, det vill säga genom ett chatttrum. Det faktum att gärningsmannen inte befann sig på samma plats som brottsoffret är också något som tingsrätten motiverar genom hänvisning till ett rättsfall från HD; NJA 2006 s. 535.¹⁴²

Tingsrätten ansåg inte att (F) hade medverkat i mindre mån vid våldtäkterna än vad (G) hade gjort. Därför dömdes (F) för grov våldtäkt mot barn. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten. (F) begick gärningarna tillsammans och i samråd med annan. (F) utnyttjade (G:s) och

¹⁴² NJA 2006 s. 525. Principen om utvidgat gärningsmannansvar belyses. Två personer som åtalades för grovt rån tillsammans och i samråd med andra. Trots att de inte deltagit vid själva genomförandet av rånet och viss ställning till andra medverkande kunde de ändå anses som gärningsmän.

(H:s) ekonomiska situation. (F:s) gärningar ansågs som mycket allvarliga kränkningar mot (H) och därför bedömdes det som våldtäkt mot barn.

4.4 Sammanfattning av rättstillämpning och praxis

NJA 2015 s. 501 är ett rättsfall som av redogörelsen ovan bidragit till en rättsutveckling särskilt avseende egenhändighet ibland annat våldtäktsmål. Tidigare var egenhändigheten ett argument mot att gärningen skulle bedömas som våldtäkt. Det var en förutsättning att gärningsmannen fysiskt befann sig på samma plats som brottsoffret. Det ansågs också då att det ur ett legalitetsperspektiv inte heller skulle vara möjligt att döma till våldtäkt när gärningsmannen uppmanat eller hotat om att målsäganden skulle företa sexuella handlingar på sig själv. Det är något som idag istället motiverar att det föreligger legalitet. Det var dock inte ostridigt att handlingar som exempelvis smeka och onanera på sig själv var förenligt med sexuellt övergrepp. Detta trots att gärningsman och brottsoffer inte befinner sig på samma plats. Den utveckling som går att utröna är att det som rätten ansåg talade mot våldtäkt idag istället talar för våldtäkt i och med NJA 2015 s. 501. För de fall det finns en gärningsman på varje sida om skärmen kan våldtäkt begås om den gärningsman som inte befinner sig på platsen istället har en drivande funktion. Det har i och med medgärningsmannaskap varit möjligt att döma till ansvar för våldtäkt men på bekostnad av en mer minskad betydelse av egenhändigheten. I de fall det endast funnits en gärningsman och brottsoffer på varsin sida skärm, har lagstiftaren ställts inför en utmaning i huruvida just *den* situationen ska kunna bedömas som våldtäkt.

Istället har bedömningen mer och mer utgått ifrån den sexuella integriteten och sexuella självbestämmanderätten vilket motiverat att varken medgärningsmannaskap eller egenhändighet behövs. I alla fall i viss mån avseende egenhändighet. Det går att utröna att lagstiftaren fortfarande står fast vid att gärningen måste företas i någon form av *rumsligt sammanhang*, förslagsvis genom en chatt eller annat forum. En omständighet som ifrågasatts mot bakgrund av argumentet att internet inte ska ses som en

brottsplats utan som ett verktyg använt av förövaren att begå brottet. Våldtäktsbedömningen tar avstamp ifrån kränkningens allvar. Hela utvecklingen med hänvisning till sexuell integritet och sexuell självbestämmanderätt har lett till att våldtäktsbegreppet som sådant t.o.m. i rättsliga bedömningar har ifrågasatts. Både i ljuset av avsaknaden av våld men också egenhändighet.

5 Problematik kring våldtäkt på distans

Regeringen och de olika remissinstanserna har också väckt diskussioner kring det faktum att sexualbrott begås på distans, via internet. Dessa situationer har bringat en rad frågetecken i huruvida detta ska lösas. Att sexualbrott kan begås på distans är ostridigt men det som varit för handen är om dessa brott istället ska få en egen brottsrubricering med egen straffskala. Att dessa typer av handlingar inte skulle vara lika straffvärda som ett fullbordat samlag var något som Jönköpings tingsrätt ville framhäva. Regeringen var av en annan uppfattning eftersom det är väl så förödmjukande och innehåller förnedrande inslag som kan vara jämförliga med samlag. Mot bakgrund av detta skulle det inte behövas en egen brottsrubricering eller för den delen en egen straffskala. Den prövning som ska göras gällande kränkningens allvar ska inte vara annorlunda även om det skett på distans. Regeringen menade vidare att den omständighet att gärningarna ofta dokumenteras gör det hela mer allvarligt.¹⁴³ Dessutom slog högsta domstolen fast i NJA 2015 s. 501 att en person inte fysiskt behöver befinna sig på samma plats som den utsatte eller för den delen företa de sexuella handlingarna. Genom principerna om medgärningsmannaskap samt inom ramen för vad 6 kap. BrB ställer upp, kan personen som inte är där, även denne bli dömd för våldtäkt.

Mål B 11734–17 är ett särskilt mål eftersom det är det första fallet där våldtäkt begåtts på distans under den omständighet att det endast funnits en gärningsman. På andra sidan skärmen fanns ett barn. Barn befinner sig generellt i en utsatt position varför hot från vuxna är särskilt effektivt för att den vuxne ska få som denne vill. Det har varit av irrelevans huruvida övergreppet skett på distans eller i verkliga livet eftersom nivån av den

¹⁴³ Se Prop. 2017/18:177, s. 43 ff.

posttraumatiska stressen efter ett övergrepp är den samma. Detta har även bekräftats av en fördjupningsrapport från Barnafrid.¹⁴⁴

Barn är bara genom att vara barn i en underlägsen och sårbar position. Det är en faktor till att de är en tämligen enkel måltavla för såväl fysiskt men även psykiskt våld. Det psykiska våldet kan lätt utspela sig genom ett maktspel särskilt på internet. Internet är för barn många gånger en rolig och spännande värld. Där kan de spela spel, titta på olika program och medverka i olika sociala medier. Men mot bakgrund av att de är just barn kan den positiva upplevelsen sluta i en mörkare situation som barnet har svårt att ta sig ur. Det kan vara att någon spelar på barnets känslor och samvete genom att be barnet skicka avklädda bilder. För att inte bilderna ska spridas måste barnet skicka fler.¹⁴⁵ Att barnet till en början upplevde situationen som spännande kan bero på många faktorer. Att få bekräftelse, att det är socialt accepterat eller om situationen inte varit så spännande, att barnet fått frågan eller tvingats till det.¹⁴⁶ Barn och ungdomar är en grupp som vi vill skydda från sexuella övergrepp och särskilt via internet. Problematiken blir då istället att våldtäkt som begrepp ifrågasätts för att våldtäkt kan begås på distans.

5.1 Utanför Sveriges gränser

Genom domen B 11734–17 blev Sverige det första landet i sitt slag att döma person för våldtäkt över internet. Den f.d. generalsekreteraren för ECPAT (*End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking in Children for Sexual Purposes*), Anders Petterson, ser domen som en ”ny dimension av rättvisa”.¹⁴⁷ Han uttrycker vidare en önskan om att andra länder ska se till Sverige som en förebild och möjligen ta efter vid denna typen av brott. För

¹⁴⁴ Se t.ex. B 11734 17, s. 20, samt fördjupningsrapport av: ”Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet”, avsnitt 7.2., s. 50, samt NCK:s intervjuarkiv: ”Ny forskning: Sexuella övergrepp på nätet kan skada mer”, <https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/om-kunskapsbanken/kunskapsbankens-reportagearkiv/?tarContentId=641018>, besökt 2019-11-30.

¹⁴⁵ Se Stiftelsen för allmänna barnhuset ”Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet”, s. 11.

¹⁴⁶ Ibid, s. 12.

¹⁴⁷ Se ECPAT, <https://www.ecpat.se/blogg/2017/12/04/hoppet-taent-framtiden-ljusare-i-fall-som-roer-naethandel-med-barn> besökt 2019-11-14.

närvarande bedöms brotten som sexuella övergrepp på internet i annan mening snarare än våldtäkt på internet. Fler länder verkar ha kvar föreställningen om att våldtäkt är ett egenhändigt brott. Danmark, som är ett så pass närliggande land, är ett exempel på hur annorlunda bedömningen kan bli. En 59-årig dansk åtalades och dömdes för över 350 sexuella övergrepp på internet. Inget av övergreppen bedömdes som våldtäkt utan som just ”sexuella nätövergrepp”. Gärningsmannen hade uppgett sig vara yngre än vad han var och hade fått människor i olika åldrar att begå sexuella övergrepp på sig själva samt skicka bilder på sig själva.¹⁴⁸ I Danmark kallas detta för grooming.¹⁴⁹ Den svenska lagen kräver att man förslår träff eller stämmer träff med barnet för att det ska anses som grooming.¹⁵⁰ Den danska lagstiftningen benämner alltså vad vi benämner som våldtäkt men som sker på distans för grooming. Vid en utblick till Norge benämner man vad vi i Sverige bedömer som våldtäkt på internet, som ”nätövergrepp”. I juli 2019 dömdes en 27-årig man för att ha begått övergrepp mot 270 pojkar mellan 9-21 år. Han ska ha kallat sig ”*Sandra*” och övergreppen bestod i att han förmådde pojkarna att skicka filmer där de begick sexuella handlingar på sig själva.¹⁵¹ I oktober 2019 inleddes processen mot en 40-årig norsk man som begått nätövergrepp mot 256 barn mellan 9–15 år.¹⁵² Vidare arbetar EU med att säkra internet. I ett pressmeddelande från Europeiska kommissionen 2008 meddelades att EU antog ett nytt program för ett säkrare internet. Det skulle investeras 55 miljoner euro för att göra internet säkrare för barn.¹⁵³ I oktober 2019

¹⁴⁸ Se Danske DR. ”59-årig idomt 3,5 års fængsel for 363 netovergreb” <https://www.dr.dk/nyheder/indland/59-aarig-idoemt-35-aars-faengsel-363-netovergreb> , besökt 2019-12-03.

¹⁴⁹ Digitale kraenkelser, <https://bornsvilkar.dk/faa-gode-raad/digitaltliv/digitale-kraenkelser/> , besökt 2019-11-28.

¹⁵⁰ Se 6 kap. 10 a §, ”Den som, i syfte att mot barn under femton år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 4,5,6,8, eller 10a föreslår en träff eller stämmer träff med barnet, döms för kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte till böter eller fängelse i högst två år”.

¹⁵¹ Se *Dom i Norgehistoriens største overgrepssak: 16 år i fængsel*, https://www.nrk.no/ostlandssendingen/dom-i-norgehistoriens-storste-overgrepssak_-16-ar-i-fengsel-1.14607297 , besökt 2019-12-16.

¹⁵² Se *Mann erkjenner straffskyld for nettovergrep mot 256 barn*, <https://www.abcnyheter.no/nyheter/norge/2019/10/07/195616653/mann-erkjenner-straffskyld-for-nettovergrep-mot-256-barn> , besökt 2019-12-16.

¹⁵³ Se *EU antar nytt program för ett säkrare Internet: 55 miljoner euro ska göra Internet säkrare för barn*, IP/08/1899, Bryssel den 9 december 2010.

meddelade Arbetsmarknadsdepartementet i Sverige att regeringen ger 4,9 miljoner kronor åt Stiftelsen Allmänna barnhuset för arbete mot våld och sexuella övergrepp mot barn. Ett arbete som syftar till att studera ungdomars sexualitet, utsatthet för sexuella övergrepp men också vilken sexuell exploatering som ungdomar idag har via digitala medier.¹⁵⁴

¹⁵⁴ Se Pressmeddelande från Arbetsmarknadsdepartementet den 17 oktober 2019, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/10/stiftelsen-allmanna-barnhuset-far-medel-for-arbete-mot-vald-och-sexuella-overgrepp-mot-barn/>, besökt 2019-12-03.

6 Diskussion och analys

Uppsatsen har syftat till att utreda och granska motiv, gällande rätt och rättstillämpning som motiverar att våldtäkt är möjligt på distans. Nedan följer en diskussion och analys kring begreppet våldtäkt utifrån de frågeställningar som uppsatsen ställt upp.

Historiskt sett har våldtäkt som begrepp och gärning varit annorlunda från hur vi ser på det idag. Det betyder inte idag att föra bort en kvinna med våld. Det finns inte heller något skyddsvärde som grundar sig i mannens eller familjens heder eller för den delen äktenskapet.¹⁵⁵ Men för att kunna utröna några svar avseende begreppet våldtäkt måste den första frågeställningen för uppsatsen utredas. Vad är definitionen av våld ur ett historiskt perspektiv samt nutid?

6.1 Definition av våld, nu och då

Definitionen av våld grundar sig ifrån början på en fysisk handling som idag också innefattar en psykisk handling, ett maktutövande. Den fysiska handlingen består i ett påtrycknings- eller bestraffningsmedel mot någon. Den psykiska handlingen består i en kränkning med makt som verktyg. Den fysiska formen av våld verkar ha varit den definiering som präglade århundradena fram till 1980-talet.¹⁵⁶ Fysiskt våld har länge varit legitimt för att upprätta ett samhälle eller någon form av auktoritetsordning.¹⁵⁷ Denna acceptans finns inte i Sverige idag. Eftersom våld har utvecklats som både begrepp och gärning har betydelsen av kravet om egenhändighet helt satts åt sidan. Skillnaden avseende våld då och nu innebär att det idag helt saknas betydelse av huruvida skadorna är synliga eller inte eftersom det grundar sig i en kränkning.¹⁵⁸ Jag är därför av uppfattningen att det som vi idag benämner

¹⁵⁵ Se Jansson Hassan, Karin, "*Kvinnofrid*", s. 294 ff.

¹⁵⁶ Jmf med egenhändigheten i avsnitt 2.5 samt HovR för nedre Norrland B 304–13, Svea HovR 5801-15 innan praxis förändrades genom NJA 2015 s. 501.

¹⁵⁷ Se Sandmo, 1999, s. 168.

¹⁵⁸ Se KrLL EB 12, MESTL EB 11, 1734 års lag MB 22.

som psykiskt våld har funnits hela tiden, det har snarare bara benämnts som något annat, det vill säga makt. Makt som i sin tur har ansetts som en rättighet som samhället byggt upp under århundradena exklusivt för män. Ett samhälle som under århundraden gjorde skillnad på män och kvinnor med kvinnor generellt i en underordnad position.¹⁵⁹ Makt används som ett verktyg att styra en annan människa till att utföra en gärning. Att vara kapabel till detta visar på en förmåga att med abstrakt och osynligt våld, det vill säga psykiskt våld, kunna göra intrång i en annans bestämmanderätt och personliga integritet.¹⁶⁰ På motsvarande sätt när makt används vid fysiskt våld.

Utvecklingen av begreppet våld går enligt min mening också i linje med att en skärpt lagstiftning på fysiskt våld genererar mer subtila tillvägagångssätt så som genom psykisk form. Att ta över någons sexuella självbestämmanderätt och ingripa på en personlig integritet är ett ingripande som grundar sig i makt. Med en auktoritär position går det att förmå någon annan att genomföra en handling trots att hen kanske inte alls vill. Utvecklingen visar på en eftersträvan att uppnå ett större samspel mellan rätt och samhälle ur ett rättssociologiskt perspektiv. Det psykiska våldet har egentligen funnits i alla tider men det är först nu som vi kan definiera och sätta fingret på vad makt i förhållande till våld faktiskt är.¹⁶¹ Min slutsats av våld då och nu är att våldet i psykisk och fysisk form är två former där det inte finns ett ömsesidigt beroendeband dem emellan. Den fysiska formen av våld är alltid beroende av den psykiska formen eftersom det finns en vilja av att utöva makt rent konkret. Men den psykiska formen är inte beroende av den fysiska eftersom maktutövandet kan ske oberoende av att en fysisk handling företas. Det är med anledning av detta som jag anser att det är en utvidgning av begreppet våld som är legitim och välgrundad alldeles oavsett om det är våld i sammanhang av sexuella övergrepp eller inte.

¹⁵⁹ Se Stadin, *Hade de svenska kvinnorna en stormaktstid*, s. 205.

¹⁶⁰ Se Isdal, Per, *Meningen med våld. Definition av psykiskt våld som mänskligt maktmedel*.

¹⁶¹ Se NJA 1984 s. 441, s. 446.

6.2 Våldtäkt – då & nu

Våldtäkt som begrepp har varit en gärning som historiskt sett satte äktenskapet på spel. Äktenskapet var av tyngd och påverkade hela familjen och dess framtid.¹⁶² Det handlade således inte om att kvinnan i sig blev kränkt. Idag finns helt andra värdegrunder när vi talar om våldtäkt. Det handlar inte om skyddsvärden på en samhällsnivå utan snarare om integritet och en sexuell integritet på individnivå, oavsett vem som drabbats. När en kvinna förr påstod sig ha blivit våldtagen accepterades mannens könsdrifter till den grad att det ansågs nödvändigt att få utlopp för dessa.¹⁶³ Den våldtagna kvinnan skulle snarare skylla sig själv och inte vara så pass inbjudande eller för den delen vara lösaktig.¹⁶⁴ Ur ett historiskt perspektiv har våldtäkt då som idag varit ett sätt för män att få utlopp för makt.¹⁶⁵ Som ovan visat framgår det att begreppet har förändrats genom att vara ett samhällsproblem som egentligen handlade om att få bukt om männens maktstrider om egendom (kvinnan) men också män emellan. Idag är det fortfarande ett samhällsproblem men också på en individnivå. Dessutom maktspelet mellan vilka som helst oavsett vad hen identifierar sig med, i synnerhet mot barn.

Våldtäkt har under århundraden beaktats som ett egenhändigt brott.¹⁶⁶ Jag är av åsikten att det är en legitim och välgrundad utveckling av begreppet våldtäkt. Att det inte krävs egenhändighet i form av fysiskt våld eller att närvara på samma plats som brottsoffret när gärningsmannen döms till ansvar genom medgärningsmannaskap. Men när bedömningen istället ligger i kränkningens allvar i en situation där det endast finns en gärningsman sätter det begreppet våldtäkt ur ett historiskt och språkligt perspektiv i gungning. Rättstillämpningen har valt att visa allvaret i gärningen genom att bedöma även de gärningarna som våldtäkt.¹⁶⁷ Jag ifrågasätter inte det faktum att, det

¹⁶² Se Jansson Hassan, Karin, "Kvinnofrid", s. 294 ff.

¹⁶³ Se Bergenheim, "Seklernas sex. Bidrag till sexualitetens historia", s. 299 och 305 – 306.

¹⁶⁴ Se NCK, "Antologi – 7 perspektiv på våldtäkt", Bergenheim, Åsa, *Gränsen för det otillåtna: Om synen på våldtäkt i Sverige 1950–2010*, s. 12 ff.

¹⁶⁵ Se Stang-Dahl, *Pene piker haiker ikke*, s. 187 f.

¹⁶⁶ Jmf t.ex. Svea HovR mål B 1328-16. Om hänvisning till NJA 2015 s. 501 - att överge egenhändigheten.

¹⁶⁷ Jmf rättsfallen efter 2015 avsnitt 4.3.1- 4.3.5.

som idag är en våldtäkt på distans, inte innehåller en kränkning med stor allvarlighet. Sexualbrottslagstiftningens skyddsvärden är sexuell integritet och sexuell självbestämmanderätt vilket motiverar till att det inte krävs fysiskt våld. Det kan vara önskvärt att göra en separation av begreppen våld och våldtäkt. Utvidgningen av begreppet våld, enligt min uppfattning, är legitim och välgrundad. Det innebär dock inte nödvändigtvis att en utvidgning av begreppet våldtäkt i sig är legitim och välgrundad. Samtidigt med utblick till Norge och Danmark, har rubriceringen varit en annan så som nätövergrepp och grooming.¹⁶⁸

Åklagarmyndigheten har framhävt att en borttagning av begreppet skulle riskera att signalvärdet, som indikerar på allvaret i gärningen, skulle försvagas.¹⁶⁹ Det är inte nödvändigt att ta bort begreppet ur lagstiftningen men det kan vara önskvärt att ha en definition som motsvarar gärningens beskrivning i lag. Detta för att följa den legalitetsprincip och förutsebarhet som bidrar till en rättssäkerhet i vårt rättssystem.

Uppsatsen har inte behandlat begreppet signalvärde mer än att det har nämnts att det varit föremål för diskussion avseende våldtäkt huruvida det, enligt Åklagarmyndigheten, ska bytas ut eller vara kvar. Åklagarmyndigheten menar att begreppet måste vara kvar. Att byta ut begreppet skulle innebära att de som blivit utsatta skulle känna sig förminskade. Det är av vikt att ha en rubricering som signalerar stort allvar. Samtidigt anser jag att begreppet våldtäkt är och förblir ett begrepp som hänvisar till en fysisk gärning alldeles oavsett om våld i sig kan vara både psykiskt och fysiskt. Att rubricera en gärning som våldtäkt under den omständighet att det skett via internet anser jag urholkar allvarligheten i begreppet men inte ur begreppet våld. Min uppfattning grundar sig inte i att jag inte finner det sexuella övergreppet som skett via internet allvarligt, snarare att gärningen måste få en egen definition för att möta rätt och samhälle men också gärningsman och brottsoffer.

¹⁶⁸ Se Children's Rights National Association: Børns vilkår, *Digitale krænkelse*, <https://bornsvilkar.dk/faa-gode-raad/digitaltliv/digitale-krænkelser/>, besökt 2019-11-28.

¹⁶⁹ Se prop. 2017/18:177, s. 24.

6.3 Våldtäkt på distans

Det är med stor sannolikhet att internets tillkomst och utveckling sedan 2000-talets början har bidragit till våldtäktsbegreppets drastiska utveckling. Främst beroende på den teknologi vi har fått så som bland annat webbkameror, livestreaming och videoöverföring. Att det har och fortfarande förekommer sexuella övergrepp generellt över internet med ovan nämnda medel, kan vara en anledning till att forskare vill utröna vad problematiken grundar sig i. Det har också varit av intresse att utröna brottens tillvägagångssätt och varför det finns en särskilt utsatt grupp, nämligen barn. Ur de redogjorda domarna under avsnitt 5, kan detta yttra sig i att få en person att utföra sexuella handlingar på sig själv eller annan person mot sin egen eller annans vilja. Precis som Isdal beskriver är psykiskt våld att förmå någon annan att företa dessa handlingar ett mänskligt maktmedel.¹⁷⁰ Brottsoffren i de domar som uppsatsen redogjort för i avsnitt fyra, var alla barn och gärningsmännen vuxna. Gärningsmän som utför sexuella övergrepp på internet riktar sig ofta mot barn eftersom barn är i en underordnad maktposition. Många, och särskilt barn, har ett behov av att få uppskattning och bli sedda. Detta behov kan ge upphov till att risker för sexuella övergrepp på internet sker i större omfattning eftersom de blir mer benägna att chatta med okända människor.¹⁷¹ Redan där kan en auktoritär position skådas, där barnet är underordnat den vuxne. Lernestedt ifrågasatte huruvida det är viktigt att benämna en gärning som våldtäkt när ett barn utsätts för sexuella övergrepp.¹⁷² Det får mig att fundera över vad som är viktigast i sammanhanget, att visa på allvarligheten i brottet genom brottsrubricering eller genom påföljden? Vad kommer konsekvensen bli när det är en vuxen som drabbas? Är det också allvarligt att en person genom ett så pass stort maktinflytande förmå en annan vuxen person att begå sexuella handlingar på sig själv?

¹⁷⁰ Se Isdal, Per, *Meningen med våld*.

¹⁷¹ Se Barnafriad, fördjupningsrapport, *Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet*, s. 53.

¹⁷² Se Lernestedt, Claes, *Är det viktigt att sexuella övergrepp mot barn rubriceras som våldtäkt?* JT 1998–99, s. 500–504 (5 sid).

6.3.1 En egen brottsrubricering

I samband med att internet möjliggör kommunikation med varandra med hjälp av olika tekniska hjälpmedel så som dator och telefoner har även fältet för övergrepp vuxit. Tekniken blir som det psykiska våldets förlängda arm och når alla åldersgrupper och särskilt utsatta är barn. Men digitaliseringen har bidragit till ett mer välutvecklat samhälle. Det är inte internet i sig, som ett verktyg, som har tagit en negativ utveckling. Det är människan bakom med verktyget i sin hand som missbrukar utvecklingen.

Våldtäkt på distans innebär att en gärningsman förmår någon annan via internet att utföra sexuella handlingar som är jämförliga med samlag och som med hänsyn till kränkningens allvar är att benämna som våldtäkt. Det är genom makt som psykiskt våld utövas vilket genererar att den drabbade kan förmås göra saker som hen inte vill. Det är en allvarlig kränkning att förmå någon annan att utföra en sexuell handling på sig själv inför den som förmår. Detta även under hot om att det man gjort ska spridas vidare om man exempelvis inte fortsätter. Trots att det ständigt görs insatser för att skydda barn och ungdomar når förövarna dem ändå. Eftersom internet har blivit förövarens förlängda arm har detta satt press på lagstiftaren att i görligaste mån försöka tillmötesgå den samhällsutveckling som skett. De redovisade rättsfallen har bland annat redovisat situationer där det har funnits en gärningsman på var sin sida skärmen. I dessa fall är det ostridigt att våldtäkt kan utdömas eftersom en person hade en dominerande position och genom makt förmådde den andra gärningsmannen att begå sexuella övergrepp på brottsoffret. Men det är i rättsfall där det bara finns en gärningsman och ett brottsoffer på varsin sida skärmen som våldtäkt som begrepp och gärning tappar sitt signalvärde i den mån att det blir en för långtgående utvidgning av begreppet. Det är inte allvarligheten i gärningen som ska ifrågasättas. Det är definitionen av brottet. Våldtäkt som brottsrubricering ska vara reserverade för de mest allvarliga sexuella övergreppen. Det är allvarligt att utsättas för en kränkning av den sexuella integriteten och sexuella självbestämmanderätten på internet. Lika viktigt det är att ett brottsoffer ska få upprättelse för vad gärningsmannen utsatt hen för, lika viktigt är det att

gärningsmannen får sitt rätta straff. Jag är därför av uppfattningen att det av lagtext bör framgå att det i sådana fall rör sig om en *virtuell våldtäkt* eller att vi bör se till vårt grannland Norge som benämner det som *nätövergrepp* när det endast finns en gärningsman och brottsoffer på varsin sida av skärmen. Detta skulle motsvara den gärning som gärningsmannen begått eftersom det då framgår att det skett på internet. Vidare skulle möjligen skulle kunna, ur lagstiftarens perspektiv ge en starkare legalitet, förutsebarhet och rättssäkerhet eftersom rubriceringen förmedlar att brottet sker över internet. För att lagstiftaren ska uppnå en gränssättning i huruvida allvarlig dessa typer av gärningar är anser jag till syvende och sist, ur ett brottsofferperspektiv, kommer bottna i vilken påföljd gärningsmannen får, än vad själva brottsrubriceringen blir. På så sätt finns det möjlighet att rätt och samhälle skulle kunna mötas än mer från båda hållen. Dels på grund av att lagstiftaren visar på allvarligheten i gärningen men förhoppningsvis också även i avskräckande och preventiv verkan vilket föder respekt hos medborgarna.

Vidare är det min uppfattning att lagstiftaren har hamnat i ett moment 22. Samtidigt som man vill stärka skyddet för barn, unga och vuxna vill man inte urvattna begreppen i lagstiftningen. Det skulle inte diskuteras om det inte fanns en risk att en sådan förlust uppstod. En lagstiftning som återigen åtskiljer den fysiska våldtäkten från den virtuella våldtäkten är enligt mig ett måste. Även om våldsdefinitionen har utvidgats. Det innebär dock inte att påföljden ska vara mildare. Det står klart att de utsatta mår lika dåligt oavsett om förövaren sitter bakom en skärm eller om förövaren är på samma plats som brottsoffret. Det är en omständighet som enligt min mening är en avgörande faktor till att virtuell våldtäkt samt fysisk våldtäkt måste ha olika lagstiftning. På så sätt skulle lagstiftaren ta hänsyn till skyddsvärdet sexuell integritet ännu mer och dessutom kunna reglera den makt som genom psykiskt våld utövas.

6.4 Avslutande kommentarer

Det är viktigt att sätta tydliga gränser avseende sexuella övergrepp mot barn och att det fortsättningsvis bör vara ett av de främsta skyddsvärdena. Det

verkar som att lagstiftaren hamnar i ett moment 22. Samtidigt som man vill stärka skyddet för barn, unga och vuxna avseende sexuella övergrepp så vill man inte urvattna begreppen i lagstiftningen. Fokus av att sätta tydliga gränser och visa på allvarligheten i brotten inte bottnar i rubriceringen utan i påföljden. Men alldeles oavsett är en lagstiftning, som åtskiljer den fysiska våldtäkten från de det vi idag benämner som våldtäkt i virtuell form, ett måste. På så sätt skulle lagstiftaren ta hänsyn till skyddsvärdet sexuell integritet ännu mer och dessutom kunna reglera den makt som genom psykiskt våld utövas, det vill säga som leder till att någon annan kan förmå en person att företa sexuella handlingar på sig själv. Det faktum att kränkningen av en sexuell handling på internet, jämfört med en kränkning av en sexuell handling fysiskt, är enligt min uppfattning två olika typer av kränkningar. Detta med anledning av att den sexuella handlingen som företas genom att någon annan via internet förmår en person att utföra på sig själv är annorlunda jämfört med en sexuell handling som gärningsmannen själv fysiskt utför på brottsoffret. Jag anser vidare att det är två situationer som inte ens går att jämföra och därför inte heller kan innefattas i en och samma lagstiftning. Detta är en skillnad som talar för att lagstiftningen behöver regleras på området och separera det fysiska från det virtuella. Det är ännu svårt att säga vilken effekt de redovisade rättsfallen kommer att ha, men jag är säker på att internet kommer att utvecklas ytterligare. Det kommer leda till en större distinktion mellan den fysiska och abstrakta världen. Detta talar mer för att en ny lagstiftning bör skapas.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Offentligt tryck

Sverige

Utredningsbetänkanden

- Lagrådsremiss
SOU 1935:68
*En skärpt sexualbrottslagstiftning, (2013).
Promemoria angående ändringar i strafflagen beträffande straffsatserna för särskilda brott m.m.*
- SOU 1953:14
Förslag till brottsbalk
- SOU 1976:9
Sexuella övergrepp - Förslag till ny lydelse av brottsbalkens bestämmelser om sedlighetsbrott
- SOU 2001:14
Sexualiteten – Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor
- SOU 2016:60
Ett starkare skydd för den sexuella integriteten

Propositioner

- Prop. 1983/84:105
Om ändring i brottsbalken m.m. (sexualbrotten)
- Prop. 2004/05:45
En ny sexualbrottslagstiftning
- Prop. 2012/13:111
En skärpt sexualbrottslagstiftning
- Prop. 2017/18:177
En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet

Utskottsbetänkanden

Bet.1983/84: JuU25

Om sexualbrotten

Övriga riksdagstryck

Rskr. 1983/84:332

Elektroniska källor

Abc Nyheter, Artikel: *Mann erkjenner straffskyld for nettovergrep mot 256 barn*,

<https://www.abcnyheter.no/nyheter/norge/2019/10/07/195616653/mann-erkjenner-straffskyld-for-nettovergrep-mot-256-barn> , besökt 2019-12-16.

Almedalsveckan, programinformation – Seminarium: *Våldtäkt via internet – lika allvarligt som datorlös våldtäkt*,

<https://program.almedalsveckan.info/51858> , besökt 2019-12-18.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) (2018). *Personer misstänkta för brott efter brottstyp; våld och misshandel*,

<https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-och-misshandel.html#Misstankta>, besökt 2019-12-16.

Cahill, J. Ann, *Rethinking Rape*,

<https://www.cornellpress.cornell.edu/book/9780801487187/rethinking-rape/#bookTabs=0> , besökt 2019-12-21.

Carl Göran Svedin och Gisela Preibe, *Ungdomars sexualitet – Attityder och erfarenheter, Sexuell exploatering, att sälja sex mot ersättning/pengar*.

Avdelningen för Barn och ungdomspsykiatri, OPUS-Institutionen Lund, https://portal.research.lu.se/portal/files/9205960/SOU_2004_71.pdf , besökt 2019-11-28.

Carl Göran Svedin och Gisela Preibe, *Unga, sex och internet*, kap 3, s. 32–147, *Se Mig - Unga om sex och internet*, Ungdomsstyrelsens skrifter, 2009:9,

https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/se-mig-unga-om-sex-och-internet.pdf , besökt 2019-11-30.

Claes Lernestedt, *Analys: Är våldtäkt fortfarande ett egenhändigt brott? Och borde det vara det?*, JUNO, expertkommentar, maj 2012,

<https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/b/documents/1070998?dq=Analys%3A%20Är%20våldtäkt%20fortfarande%20ett%20egenhändigt%20brott%3F%20Och%20borde%20det%20vara%20det%3F> , besökt: 2019-10-25.

Children's Rights National Association: Børns vilkår, *Digitale kraenkelse*,

<https://bornsvilkar.dk/faa-gode-raad/digitaltliv/digitale-kraenkelse/> , besökt 2019-11-28.

ECPAT, Artikel: *Hoppet tänt: Framtiden ljusare i fall som rör näthandel med barn*, 4 december 2017.

<https://www.ecpat.se/blogg/2017/12/04/hoppet-taent-framtiden-ljusare-i-fall-som-roer-naethandel-med-barn> , besökt 2019-11-04.

Jusek, Artikel: *Hon vill utmana lagstiftningen*,

<https://www.jusek.se/tidningenkarriar/artiklar/2019/7/hon-vill-utmanalagstiftningen/> , besökt 2019-12-18.

Kvinnofridslinjen, *Psykiskt våld*,

<https://kvinnofridslinjen.se/lattlast/det-har-ar-kvinnofridslinjen/det-har-ar-vald-mot-kvinnor/psykiskt-vald/> , besökt, 2019-12-18.

Kvinnofridslinjen, *Vanliga frågor om Kvinnofridslinjen*,

<https://kvinnofridslinjen.se/sv/om-stodtelefonen/vanliga-fragor-om-kvinnofridslinjen/> , besökt 2019-12-04.

Maria Schillaci, *Stopp, min kropp! #nätsmart – Tips och råd för att förebygga sexuella övergrepp mot barn på nätet*, Rädda Barnen,

https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/rad--kunskap/handbocker/natsmart_radda_barnen.pdf , besökt 2019-11-30.

Nationellt centrum för Kvinnofrid (NCK) *Våldets uttryck och mekanismer*,

<https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/valdets-uttryck-och-mekanismer/> , besökt: 2019-10-21.

Nationellt centrum för Kvinnofrid (NCK), Intervjuarkiv: *Ny forskning: Sexuella övergrepp på nätet kan skada mer*,

<https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/om-kunskapsbanken/kunskapsbankens-reportagearkiv/?tarContentId=641018> , besökt 2019-11-30.

Norsk Riksringskasting (NRK) Artikel: *Dom i Norgehistoriens største overgrepssak: 16 år i fengsel*,

https://www.nrk.no/ostlandssendingen/dom-i-norgeshistoriens-storste-overgrepssak_-16-ar-i-fengsel-1.14607297, besökt 2019-10-16.

Pressmeddelande från Arbetsmarknadsdepartementet och Justitiedepartementet, *Regeringen ger Brå uppdrag om nya sexualbrottslagstiftningen*,

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/12/uppdrag-sexualbrottslagstiftningen/> , besökt 2019-12-16.

Regeringsförklaringen den 21 januari 2019

<https://www.regeringen.se/48f68a/contentassets/6e0630547665482eaf982c4777f42f85/regeringsforklaringen-2019.pdf> , besökt 2019-12-16.

Regeringen ger Brå uppdrag om nya sexualbrottslagstiftningen,

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/12/uppdrag-sexualbrottslagstiftningen/> , besökt 2019-12-16.

Sveriges Radio, Artikel: *Juristen: Viktig dom avseende våldtäkt på distans*,

<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=128&artikel=7119076> , besökt 2019-12-16.

Svenska Yle, Artikel: *Tio års fängelse för våldtäkt över nätet – unik dom i Sverige*,
<https://svenska.yle.fi/artikel/2017/11/30/tio-ars-fangelse-for-valdtakt-over-natet-unik-dom-i-sverige> , besökt 2019-12-18.

Sökord

<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/gatlopp>
Sökord; *Gatlopp*, besökt 2019-10-10.

<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/makt>
Sökord; *Makt*, besökt 2019-10-18.

<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/vald> 2019-10-22
Sökord; *Våld*, Besökt 2019-10-22.

<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/svenska>
Sökord; *svenska*, Avsnitt: *Språkhistoria*, Besökt 2019-11-28.

<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/internet>
Sökord; *Internet*, Besökt 2019-12-16.

Litteratur

- Andersson, Ulrika, *Hans (ord) eller hennes*, 1: a uppl., Bokbox Förlag, Lund 2004.
- Asp, Petter, Ulväng, Magnus, Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, uppl. 2:4, Författarna och Iustus Förlag AB, Uppsala 2013.
- Bergenheim, Åsa och Lennerhed, Lena, Red. *Seklernas sex. Bidrag till sexualitetens historia*, Stockholm: Carlsson 1997.
- Bray, Alan, *To Be a Man in Early Modern Society: The curious case of Michael Wigglesworth*, History Workshop Journal 1996.
- Brownmiller, Susan, Originaltitel: *Against Our Will. Men, Women and Rape*. Svensk upplaga översatt av Forser, Monica, *Våldtäkt*, Nordstedts Tryckeri, Stockholm 1977.
- Burman, Monica, *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor – Om straffrättens förmåga att producera jämställdhet*”, Författarna och Iustus Förlag AB, Uppsala 2007.
- Cahill, Ann J. *Rethinking Rape*, Cornell University Press, Ithaca, 2001.
- Carlén, Richard, *En kommentar öfver strafflagen*, P. A Nordstedt & Söner, Kongl. Boktryckare, Stockholm 1866.
- Granlund, John, Jansson, B.F, Sven, Lönnroth, Erik, Strömbäck, Dag, Thordeman, Bengt, Wessén, Elias, *Kulturhistoriskt lexikon för Nordisk medeltid – från vikingatid till reformationstid*, band XX,

- Allhems Förlag, Malmö 1976.
- Hassan Jansson, Karin, *Kvinnofrid – Synen på våldtäkt och konstruktionen av kön i Sverige 1600 – 1800*, Elanders Gotab, Stockholm 2002.
- Hirdman, Yvonne, *Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning*, Kvinnovetenskaplig tidskrift 1988.
- Isdal, Per, ”*Meningen med våld*”, 2: a uppl. Gothia Fortbildning AB 2017.
- Johnson-Latham, Gerd, ”*Mäns våld mot kvinnor i ett globalt perspektiv*”, Våldsutsatta kvinnor- samhällets ansvar, Gun Heimer, Annika Björck, Chrystal Kunosson (Red) Författarna och studentlitteratur 2014, Lund 3 uppl.
- Jonsson, Linda, Svedin, Carl Göran, Stiftelsen för allmänna barnhuset i samarbete med Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum, Fördjupningsrapport: ”*Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet*”, Serie 2017:2, Linköping/Stockholm 2017.
- Korling, Fredric, Zamboni, Mauro, *Juridisk Metodlära*, Uppl. 1:6, Författarna och Studentlitteratur, Lund 2013.
- Lernestedt, Claes, *Är det viktigt att sexuella övergrepp mot barn rubriceras som våldtäkt?* JT 1998–99, s. 500–504 (5 sid).
- Liliequist, Jonas, ”*Violence, Honour and Manliness in Early Modern Northern Sweden*”, *Crime and control in Europe from the past to the present*, red. Mirkka Lappalainen & Pekka Hirvonen, Helsinki 1999.
- Lindström, Dag, *Oärliga mästare och kivande makar; ett och annat om rättskipning, kriminalitet och normsystem i 1500-talets Norden*, Historisk tidskrift 1994.
- Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, *Antologi – sju perspektiv på Våldtäkt*, Uppsala Universitet, Akademiska sjukhuset, 1: a upplagan 2:a tryckningen, Trycksaksbolaget AB, Uppsala, maj 2010.
- Bergenheim, Åsa, *Gränsen för det otillåtna; Om synen på våldtäkt i Sverige 1950–2010*.
- Oakley, Ann, ”Sexuality. I: Stevi Jackson och Sue Scott (red.) ”*Feminism and sexuality*.” A reader, Edinburgh University Press, Edinburgh, s. 35-39.
- Roper, Lyndal, *The holy household: Women and morals in reformation Ausburg*, Oxford 1989.
- Sandmo, Erling, *Tingets tenkemåler: kriminalitet og rettsaker i Rendalen, 1763–97*, Tingsbokprosjektet, Oslo 1992.
- *Voldsamfunnet ungergang: om disiplineringen av Norge på 1600-talet*, Oslo 1999.
- Schillaci, Maria, *Stopp, min kropp! #nätsmart – Tips och råd för att förebygga sexuella övergrepp mot barn på nätet*, Tryck: Peter Wallén, 2: a uppl. Rädda Barnen 2015.
- Sjöblom, Elsa, *Sveriges medeltidslagar: Europeisk rättstradition i politisk*

- omvandling*, Rättshistoriskt bibliotek, serie 1, bd, 41, Lund 1988.
- Stadin, Kekke, *Hade de svenska kvinnorna en stormaktstid*, Scandia 1997.
- Stang-Dahl, Tove, *Pene piker haiker ikke. Artikler om kvinnerett, strafferett og velferdsstat*, Universitetsforlaget, Oslo 1994.
- Strahl, Ivar, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, PA Norstedt & Söners förlag, Lund 1976.
- Trolle Önnerfors, Elsa, Wenander, Henrik, *Att skriva rätt – Goda råd för att skriva uppsats i juridik*, uppl. 1:2, Wolters Kluwer, 2016.
- Träskman, Per Ole, *Våldtäkt, våldtäktsman, gärningsbeskrivning och egenhändigt brott i: Andersson, Torbjörn, Lindell, Bengt, En festskrift till Per Henrik Lindblom*, (red.) Iustus Förlag AB, Uppsala 2004, s. 675 – 696.
- Wegerstad, Linnéa, *Skyddsvärda intressen & straffvärdiga kränkningar. Om sexualbrotten i det straffrättsliga systemet med utgångspunkt i brottet sexuellt ofredande*, Media-Tryck, Lunds Universitet, Lund 2015.

Rättsfallsförteckning

Sverige

Högsta domstolen

NJA 1984 s. 441

NJA 1988 s. 156

NJA 1996 s. 418

NJA 2006 s. 535

NJA 2013 s. 548

NJA 2015 s. 501

NJA 2018 s. 443

NJA 2018 s. 1091

Övriga domstolar

Svea Hovrätt

B 5801–16, dom 2016-03-01.

B 1328–16, dom 2016-04-19.

B 9189 – 17, dom 2017-12-15.

B 11734–17, dom 2018-04-06.

B 9189 – 17, dom 2017-12-15.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

RH 2004:58

Hovrätten för västra Sverige

B 1082–19, dom 2019-02-22.

Hovrätten för Nedre Norrland

B 304–13, dom 2013-05-06.

B 284–18, dom 2018-05-22.

Solna tingsrätt

B 8098–13, dom 2015-06-04.